

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген»
муниципаль берәмлеге Советы
КАРАРЫ

2023 елның 4 сентябре

№ 90

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы
муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген»
муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында

«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан Республикасында җирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы, «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставының 88, 89, 90 статьялары нигезендә, шулай ук «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гавами тыңлаулар нәтижеләрен исәпкә алып, Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген Советы КАРАР ЧЫГАРДЫ:

1. «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставын 1 нче кушымта нигезендә, икенче укылышта кабул итәргә

2. Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген Советы карарының үз көчен югалткан дип танырга:

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында» 2012 елның 17 сентябрэндәге 49 номерлы

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2014 елның 30 маендагы 108 номерлы

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2015 елның 16 мартындагы 129 номерлы

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2016 елның 20 апрелендәге 23 номерлы;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 31.01.2017 № 48;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2018 елның 07 июнендәге 86 номерлы;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2018 елның 03 сентябрдәгә 95 номерлы;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2019 елның 29 апрелдәгә 118 номерлы

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2019 елның 18 11 декабрдәгә 137 номерлы;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2020 елның 06 маендагы 156 номерлы;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2021 елның 10 декабрдәгә 39 номерлы;

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Иске Барый авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын үз көчен югалткан дип танырга.

3. Өлеге карарны Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсенә дәүләт теркәве өчен җибәргә.

4. Өлеге карарны түбәндәге адреслар буенча урнашкан мәгълүмат стендларында игълан итәргә:

Күләкә ав., Октябрь ур., 88А йорт (административ бина);

Күләкә ав., 2 нче октябрь ур., 50 нче йорт (административ бина);

Лабышка авылы, Тукай ур., 22 йорт (ФАП бинасы),

шулай ук Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында (pravo.tatarstan.ru) бастырып чыгарырга һәм «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәгә Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының рәсми сайтында (kamskoye-ustye.tatarstan.ru) урнаштырырга.

5. Өлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну үземдә калдырам.

Татарстан Республикасы Кама Тамагы
муниципаль районының «Тәмте авыл җирлеге»
муниципаль берәмлеге
Советы рәисе

И.А. Зиновьев

Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге советының 2023 елның 4 сентябрәндәге 90 номерлы карары белән КАБУЛ ИТЕЛДЕ

Кама Тамагы муниципаль районы Тәмте авыл җирлеге башлыгы, Совет рәисе

И.А. Зиновьев

«Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл җирлеге»
муниципаль берәмлеге
УСТАВЫ

Тәмте ав.
2023 ел

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Авыл җирлеге һәм аның статусы

1. Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының «Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл җирлеге статусы бирелде.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының «Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге. «Тәмте авыл җирлеге»нең кыскартылган варианты (алга таба - Җирлек).

3. «Тәмте авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге составына керә.

2 статья. Җирлекнең территорияль төзелеше

1. Җирлек территориясе составына түбәндәге торак пунктлар керә: Күләкә авылы, Лабышка авылы, Тукай авылы, Ясная Поляна авылы, Ясная Звезда авылы, Ирекле Хезмәт бистәсе, Татар зональ тәҗрибә станциясе поселогы.

2. Җирлекнең административ үзәге - Күләкә авылы.

3. Җирлек чикләре «Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 26-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Җирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнештәге җирләр керә.

5. Җирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 статья. Җирлекнең рәсми символлары

1. Җирлек тарихи, мәдәни, милли һәм башка җирле традицияләренә, һәм үзенчәлекләренә чагылдыра торган рәсми символларны билгеләргә хокуклы.

2. Җирлек гербыннан тыш, аның рәсми символлары сыйфатында федераль законнар нигезендә башка символлар да каралырга мөмкин.

3. Рәсми символларны тасвирлау, алардан файдалану тәртибе җирлек советы тарафыннан федераль законнар һәм геральдик кагыйдәләр нигезендә раслана торган җирлек символлары турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

3. Җирлекнең рәсми символлары федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве узарга тиеш.

4 статья. Җирлектә гражданның җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга хокуклары

1. Җирлектә җирле үзидарә җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм ихтыярның башка рәвешләрендә катнашу юлы белән, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм җирле үзидарәнең башка органнары аша Россия Федерациясе гражданны (алга таба - гражданин) тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга жөнәсенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә, инануларына, иҗтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә бертигез хокукларга ия.

Җирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Гражданнар жирле үзидарэ органнарына һәм жирлек жирле үзидарэсенәң вазыйфаи затларына турыдан-туры мәрәжәгать итәргә, жирлекнең жирле үзидарэ органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу, шулай ук, законда башкасы каралмаган булса, жирлекнең жирле үзидарэ органнары эшчәнлегә турында башка тулы һәм дәрәс мәгълүмат алу мөмкинлеген һәркемгә тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарэ органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль ташламалар, ижтимагый тәртипне саклауның торышы, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында «Дәүләт органнары һәм жирле үзидарэ органнары эшчәнлегә турында мәгълүматтан файдалануны тәмин итү турында» 2009 елның 09 февралендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә даими рәвештә хәбәр итәләр.

6. Гражданнар, оешмалар, әгәр алар законнарға каршы килә икән, жирлекнең жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) шикаять белдерергә хокуклы, гражданнарның хокукларын, ирекләрен бозалар.

5 статья. Жирлек жирле үзидарэсенәң хокукый нигезе

1. Жирлекнең жирле үзидарэ нигезен халыкара хокук принциплары һәм нормалары, Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәләре, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, алар нигезендә Россия Федерациясенәң башка норматив хокукый актлары (Россия Федерациясе Президенты указлары һәм күрсәтмәләре, Россия Федерациясе Хөкүмәте карарлары һәм күрсәтмәләре, федераль башкарма хакимият органнарының башка норматив хокукый актлары), Татарстан Республикасы Конституциясе, «Татарстан Республикасында жирле үзидарэ турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары, жирлек Уставы, жирле референдумнарда һәм гражданнар жыйынында кабул ителгән карарлар һәм башка хокукый актлар, муниципаль хокукый актлар тәшкил итә.

6 статья. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты, жирлекнең контроль-хисап органы, кануннар нигезендә барлыкка килә торган башка жирле үзидарэ органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

7 статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыйымнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

- 3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;
- 4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәэмин итү;
- 5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтә күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;
- 6) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;
- 7) жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткөрүне оештыру;
- 8) жирлекнең архив фондларын булдыру;
- 9) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аның предметы булып жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәэмин итү таләпләрен үтәү, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру;
- 10) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, аннулировать итү, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, аннулировать итү, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;
- 11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;
- 13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыру;
- 14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировкалау эшчәнлеген оештыруда катнашу;
- 15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;
- 16) жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәэмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәэмин итүне оештыру;
- 17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә;
- 18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 19) жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданнының гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосуларына иреккә керүен тәэмин итү дә керә;
- 20) үз белдегә белән төзелгән корылманы жимерү турында Россия Федерациясе гражданнылык законнары нигезендә карар кабул итү, рөхсәтсез төзелгән корылманы жимерү яисә аны федераль законнарда билгеләнгән рөхсәт ителгән төзелешнең иң чик параметрларына, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүгә, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында, яисә капитал төзелеш объектлары параметрларына мәжбүри таләпләр белән туры китерү турында карар кабул итү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең жирле үзидарә органнары белән аларга жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренең бер өлешен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясә Бюджет кодексы нигезендә жирлек бюджетыннан «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән тапшыру турында килешүләр тезергә хокуклы.

Күрсәтелгән килешүләр билгеле бер срокка тезелергә, аларның гамәлдә булуын туктату нигезләрен һәм тәртибен билгели торган нигезләмәләр, шул исәптән вакытыннан алда, тапшырыла торган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле бюджетара трансфертларның әлеге өлештә күрсәтелгән еллык күләмен билгеләү тәртибен, шулай ук килешүләрне үтәмәгән өчен финанс санкцияләрен күздә тотарга тиеш. Килешүләр тәү тәртибе жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

8 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары хокуклары жирлекләренең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итүгә

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

- 1) жирлек музейларын тәү;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;
- 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм жирлек территориясендә миллиәтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;
- 6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль янгын сагы булдыру;
- 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәэмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан тезелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;
- 11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданның торак урыннары бирү;
- 12) жирлек территориясендә яшәүче хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыру;
- 13) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнәндәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;
- 14) инвалидларның, сәләмәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, адаптив физик культурага һәм жайлашу спортына ярдәм күрсәтү;
- 15) «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февраләндәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясә Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

16) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына күрсәтелгән вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү;

17) алкоголь, наркотик яки башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хоуклы (ул «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, жирлек бюджеты керемнәре исәбеннән һәм түләүләргә өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре кергән башка мәсьәләләргә хәл итәргә хоуклы.

9 статья. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләре

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү максатларында жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәге вәкаләтләргә ия:

1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү, муниципаль хоукый актлар чыгару;

2) жирлекнең рәсми символларын билгеләү;

3) муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тәзү, муниципаль казна учреждениеләргә эшчәнлеген финанс белән тәмин итү һәм бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәмин итү, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алуны гамәлгә ашыру;

4) муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә тарифлар билгеләү һәм, әгәр федераль законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр башкарган эшләр;

5) «Жылылык белән тәмин итү турында» 2010 елның 27 июлендәге 190-ФЗ номерлы Федераль законда каралган жылылык белән тәмин итүне оештыру вәкаләтләре;

6) «Су белән тәмин итү һәм су бүлөп бирү турында» 2011 елның 07 декабрәндәге 416-ФЗ номерлы Федераль законда каралган су белән тәмин итү һәм су бүлөп бирү өлкәсендәге вәкаләтләр;

7) «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законда каралган стратегик планлаштыру өлкәсендәге вәкаләтләргә;

8) муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм уздыруны депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләргә буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәмин итү;

9) жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлаучы статистик күрсәткечләргә жыюны оештыру һәм күрсәтелгән күрсәткечләргә дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә бирү;

10) таләпләргә Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган жирлекләргә коммуналь инфраструктурасы системаларын, жирлекләргә транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекләргә социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын әзерләү һәм раслау;

11) жирлекнең муниципаль хокукый актларын бастырып чыгару, жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен массакүләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру, жирлек халкына жирлекнең социаль-икътисадый һәм мәдәни үсеше турында рәсми мәгълүматны житкерү, аның ижтимагый инфраструктурасын һәм башка рәсми мәгълүматны үстерү турында;

12) федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләргә гамәлгә ашыру;

13) жирлек жирле үзидарәсенә сайланулы вазыйфаи затларына, жирлекнең сайланулы жирле үзидарә органнары әгъзаларына, жирлекнең вәкилләклә органы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем бирүне һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру, мәгариф турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыру;

14) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау һәм гамәлгә ашыру, муниципаль торак фонды тәшкит итә торган күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен үткәрүне оештыру, жирлек чикләрендә энергияне сак тоту турындагы һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чараларны оештыру һәм үткәрү;

15) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм жирлек уставы нигезендә башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Уставының 7 статьясы нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә, федераль законнарда, жирлек уставына кертелгән мәсьәләләр буенча әлеге мәсьәләләргә хәл итү буенча жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләргә билгеләнергә мөмкин.

3. Федераль законнарда билгеләнгән очракларда Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнары һәм Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары арасында вәкаләтләргә яңадан бүлү гамәлгә ашырылырга мөмкин. Вәкаләтләргә яңадан бүлү Татарстан Республикасы Дөүләт Советы вәкаләтләренә кимендә срогына рөхсәт ителә. Татарстан Республикасының мондый законнары чираттагы финанс елы башыннан үз көченә керә.

4. Муниципаль милеккә идарә итү, жирле бюджетны булдыру, раслау һәм үтәү, жәмәгать тәртибен саклауны гамәлгә ашыру, жирле үзидарә органнары структурасын билгеләү, жирлек территориясе чикләрен үзгәртү, шулай ук «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнарында каралган башка вәкаләтләргә Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары вәкаләтләренә кертү рөхсәт ителми.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органнары «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнары нигезендә жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү максатларында иреккә нигездә жирлек өчен социаль әһәмияткә ия булган (шул исәптән кизү торукларны) гражданны гамәлгә ашыруга жәлеп итү турында карар кабул итәргә хокукы.

6. Социаль әһәмияткә ия эшләргә махсус һөнәри әзерлек таләп ителми торган эшләр генә кертеләргә мөмкин.

7. Социаль әһәмияткә ия эшләргә башкаруга жирлекнең хезмәткә сәләтле балигы яшьтәге кешеләргә төп эшеннән азат булган яки уку вакытыннан өч айга кимендә бер тапкыр түләүсез нигездә жәлеп ителәргә мөмкин. Шулай ук вакытта социаль әһәмияткә ия эшләргә озынлыгы рәттән дүрт сәгатьтән артык була алмый.

8. Әлеге статьяда билгеләнгән жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләргә мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла.

10 статья. Муниципаль контроль

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча кабул ителгән муниципаль хокукий актларда билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен муниципаль контрольне оештыра һәм гамәлгә ашыра, ә контрольнең тиешле төрләре федераль законнар белән жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән очракларда, шулай ук федераль законнарда, Россия Федерациясе субъектлары законнарында билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен муниципаль контроль оештыра һәм гамәлгә ашыра.

2. Муниципаль контроль төрләрен оештыру һәм гамәлгә ашыру «Россия Федерациясендә дәүләт контроле (күзәтчеләге) һәм муниципаль контроль турында» 2020 елның 31 июлендәге 248-ФЗ номерлы Федераль закон белән жайга салына.

3. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру тәртибе жирлек Советы тарафыннан раслана торган муниципаль контроль турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

11 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына Татарстан Республикасының аерым дәүләт вәкаләтләрен бирү

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына аерым дәүләт вәкаләтләрен бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «Россия Федерациясе субъектларында гавами хакимият оештыруның гомуми принциплары турында» 2021 елның 21 декабрдәге 414-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасының аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очракларда Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнары үз компетенцияләре чикләрендә үтәлү өчен мәжбүри норматив хокукий актлар чыгарырга һәм аларның үтәлешен тикшереп торырга хокукы.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына чикләнмәгән вакытка аерым дәүләт вәкаләтләре бирелергә мөмкин йә, әгәр әлегә вәкаләтләр билгеле бер срокка гамәлдә булса, әлегә вәкаләтләрнең гамәлдә булу срогына бирелергә мөмкин.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен финанс белән тәэмин итү бары тик тиешле бюджетлардан жирле бюджетларга бирелә торган субвенцияләр исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек уставында каралган очракларда һәм тәртиптә үзләренә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә үз матди ресурсларыннан һәм финанс чараларыннан файдаланырга хокукы.

6. Жирлекнең жирле үзидарә органнары матди ресурслар һәм финанс чаралары бүлеп бирелгән чикләрдә аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен җаваплы.

7. Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны, шулай ук әлегә максатларга бирелгән матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан файдалануны тикшереп тора.

12 статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

13 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимияте органнары арасындагы мөнәсәбәтләр

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлекнең жирле үзидарә органнары катнашуы;
- 2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (килешүләр) тәзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

14 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый җайга салу

Муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне кертәп, муниципаль хезмәтне хокукый җайга салу, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы Кодексы 2013 елның 25 июне № 50-ТРЗ, жирлек Советы һәм жирлекнең башка муниципаль хокукый актлары белән раслана торган жирлекнең муниципаль хезмәте турындагы нигезләмә белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

15 статья. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру рәвешләре һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы

Жирлек халкы жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә турыдан-туры катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданның хокукый иҗади инициативасы;
- 6) территориаль иҗтимагый үзидарә;
- 7) гавами тыңлаулар, иҗтимагый фикер алышулар
- 8) гражданның җыелышы;
- 9) гражданның җыены;
- 10) гражданның конференциясе (делегатлар җыелышы);
- 11) гражданның сораштыруы;
- 12) Инициатив проектлар;
- 13) жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 14) гражданның жирле үзидарә органнарына мөрәҗәгатьләре;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалары.

16 статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә турыдан-туры халык тарафыннан хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә үткөрелә.

3. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар жирлек советы тарафыннан кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия Россия Федерациясе гражданны тарафыннан күрсәтелгән инициатива буенча;

2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр тарафыннан күрсәтелгән инициатива буенча;

3) жирлек Советы һәм алар тарафыннан бергә күрсәтелгән жирлек башлыгы инициативасы буенча.

4. Гражданны, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкил итәргә тиеш, ләкин 25 имзадан да ким була алмый.

Гражданны, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр тарафыннан күрсәтелгән референдум уздыру инициативасы федераль законда билгеләнгән һәм Татарстан Республикасы законы нигезендә кабул ителә торган тәртиптә рәсмиләштерелә.

Жирлек Советы һәм жирлек башлыгы тарафыннан күрсәтелгән референдум уздыру инициативасы жирлек Советы һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә. Әлеге инициативаны күрсәтү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Жирлек Советы жирле референдумны жирлек Советына жирле референдум билгеләнә торган документлар кәргән көннән алып 30 көн эчендә билгеләргә тиеш.

Жирле референдум жирлек советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнының, сайлау берләшмәләренең, жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарының, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясенең яисә прокурорның мәрәҗәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум территория сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткөрүне тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең башкарма органы яисә жирле референдумны үткөрүне тәмин итү суд тарафыннан йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

6. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнашырга хокукы. Россия Федерациясе гражданны жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән катнаша.

Тавыш бирү йомгаллары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

7. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәҗбүри үтәләргә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

8. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге Устав билгеләгән вәкаләтләр бүләшү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәләшен тәмин итә.

9. Жирле референдум уздыру турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль законнар нигезендә суд тәртибендә шикаять биреләргә мөмкин

10. Жирле референдумда катнашу өчен гражданнының хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе федераль закон һәм аның нигезендә кабул ителә торган «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы белән билгеләнә.

17 статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы депутатларын сайлау максатларында уздырыла.

2. Муниципаль сайлаулар жирлек советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар тавыш бирү көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар кабул ителгән көненнән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми басылып чыгарга тиеш. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән очракларда сайлауларны билгеләү турында карар Татарстан Республикасы сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан кабул ителә.

3. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм уздыру территория сайлау комиссиясенә үз компетенцияләре чикләрендә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлау округына сайлаучылар вәкиллегенәң уртача нормасы нигезендә төзелә торган бермандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Бермандатлы сайлау округы буенча тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат сайланган дип таныла.

Әгәр жирлек Советы депутатларын сайлауларда бермандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлауларның нәтижеләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

18 статья. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, законда һәм әлеге Уставта билгеләнгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып депутатның суд тәртибендә расланган, аңа сайлаучыларның ышанычын шик астына куйган һәм жирлек башлыгының депутат бурычларын яисә бурычларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килмәслек гамәлләр кылуда, Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставын һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны үтәүдә чагылган конкрет хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) тора.

3. Чакыртып алу буенча жирлек Советы депутатын тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын күрсәтү һәм аны хуплап Жирлек советы депутатын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән территория сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның чакыртып алу өчен нигез булып торучы конкрет хокукка каршы карары яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исемнән жирлек территориясендә эш итәргә вәкаләтле

затларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясе, номеры һәм аны бирү датасы, аны биргән органның исеме яисә коды күрсәтеләп, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исеменнән жирлек территориясендә эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечкә күрсәтелгән хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) расланган суд карары кушып бирелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне төркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, жирле референдумны уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

8. Территория сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркем үтенечнамәсен караганда, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә жирлек Советы депутаты тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган шартларга карата кирәкле документларны тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат вакытыннан алда, территория сайлау комиссиясе, жирлек советы утырышларын уздыру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда жирлек Советы депутаты чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр уңаеннан сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында төркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, чакыртып алынган дип санала.

11. Чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары жирлек Советы депутатына рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә сайлау комиссиясе инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында язма рәвештә хәбәр итә.

19 статья. Чикләренә үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләренә үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешләргә ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Чикләренә үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очракларда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенә бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми

принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәгә яисә сайлау хокукына ия жирлек өләше катнашса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлек халкының яисә жирлекнең бер өлешенең тавыш бирүдә катнашучыларның яртысыннан күбрәгә тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгалары һәм кабул ителгән карарлар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

20 статья. Гражданның хокукый инициативасы

1. Гражданның «Россия Федерациясендә жирле үзидәрә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә әлегә Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Хокукый ижат инициативасы белән сайлау хокукына ия гражданның төркеме чыгыш ясарга мөмкин. Гражданның инициатив төркеменең минималь саны муниципаль берәмлек вәкилләре органының норматив хокукый акты белән билгеләнә һәм сайлау хокукына ия муниципаль берәмлек халкы санының 3 процентыннан арта алмый.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданның түбәндәгеләргә хокуклы:

- гражданның яшәү (эшләү) урыны буенча жылышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

- хокук ижат инициативасын күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзүгә;

- жирлек халкының имзаларын жыйрга һәм кануннарга каршы килми торган ысуллар белән хокук чыгару инициативасын күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирлекнең жирле үзидәрә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты жирлек советы тарафыннан аның ачык утырышында, әлегә Устав билгеләгән көннән алып өч ай эчендә аларның компетенцияләре нигезендә аларның ачык утырышында һичшиксез каралырга тиеш.

Күрсәтелгән проектны караганда гражданның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен баян итү мөмкинлегә тәэмин ителергә тиеш.

6. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проектына карау процедурасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Гражданның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә аны керткән гражданның төркеменә житкерелергә тиеш.

21 статья. Территориаль ижтимагый үзидәрә

1. Территориаль ижтимагый үзидәрә дигәндә, жирлек территориясенең бер өлешендә яшәү урыны буенча гражданның мөстәкыйль рәвештә һәм жирле әһәмияттәгә мәсьәләләр буенча үз инициативаларын гамәлгә ашыруны үз өстенә алуы аңлашыла.

2. Жирлектә территорияль ижтимагый үзидарә гражданның жыелышларын һәм конференцияләрен үткөрү, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә органнары төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

3. Территорияль ижтимагый үзидарә гражданның түбәндәге территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданны яши торган башка территорияләр.

4. Территорияль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре элекке территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Территорияль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.

6. Территорияль ижтимагый үзидарә аның уставы нигезендә юридик зат булырга мөмкин һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт төркәве узарга тиеш.

7. Территорияль ижтимагый үзидарә уставында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) территорияль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенң максатлары, бурычлары, рәвешләре һәм төп юнәлешләре;

3) территорияль ижтимагый үзидарә органнарын төзү, аларның вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын туктату тәртибе, вәкаләтләре чоры;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) Территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

8. Территорияль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданның жыелышлары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

9. Территорияль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданны жыелышы, әгәр анда уналты яшькә җиткән тиешле территориядә яшәүче халыкның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территорияль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданны конференциясе, әгәр анда уналты яшькә җиткән тиешле территориядә яшәүчеләрнең яртысыннан да ким булмаган өлешен тәшкил итүче гражданны жыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

10. Территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданны жыелышының, конференцияләренең аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) территорияль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) территорияль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;

3) территорияль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территорияль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенң төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территорияль ижтимагый үзидарәнең керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

6) территорияль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегә турында хисапларны карау һәм раслау;

7) инициативалы проект турында фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.

11. Территорияль ижтимагый үзидарә органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен тәкъдим итә;

2) гражданны жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәэмин итәләр;

3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә

юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданныр акчалары исәбеннән дә, жирле бюджет акчаларыннан файдаланып, территориаль ижтимагый үзидарә органныр һәм жирле үзидарә органныр арасындагы шартнамә нигезендә дә гамәлгә ашырырга мөмкин;

4) үз компетенцияләренә күрсәтелгән актларны кабул итү кертелгән жирле үзидарә органныр (жирлек Советына, жирлек башлығына һәм жирлек башкарма комитетына) шушы органныр һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мөжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукий актлар проектларын кертәргә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарә органныр проект инициаторлары буларак инициатив проектны тәкъдим итә ала.

12. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

22 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениесе тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә булдыру максатларында гражданныр, жирлекнең жирле үзидарә органныр инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставы проектны эшләүне гамәлгә ашыручы һәм чикләрендә шушы территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданныр жыелышын оештыручы гражданнырның инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданныр жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында гражданныр жыелышын территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйлә мәсьәләләр буенча тапшырырга вәкаләтле вәкилле (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә жирле үзидарә уставы жирлек Советы тарафыннан теркәлгәннән соң гамәлгә куелган дип санала.

23 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен жирлек башлығына гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкилле (вәкаләтле вәкилләре) түбәндәгеләр тапшырыла:

гражданныр жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданныр жыелышы беркетмәсе, фамилиясен, исемен, атасының исемен, туу датасын, паспортының яисә гражданныр паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, вәкаләтле һәр вәкиллең яшәү урыны адресын күрсәтеп;

территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пункттында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләпләр рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилле, исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп, документлар алу расписка бирелә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кәргән көннән алып жирлек башлығы уставын теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы карары проектны алдан карауны һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын һәм жирлек Советының киңәш бирү тавышы хокукына ия утырышында алдан караганда катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны алган көннән соң 30 көн эчендә

аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып Россия Федерациясе Конституциясенәң территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек уставына, муниципаль берәмлекнең башка норматив хокукый актларына каршы килү тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.

8. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча жирлек Советы кабул иткән дәлилленгән карар өч көн эчендә гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына рәсми рәвештә житкерелергә тиеш.

9. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында жирлек советы карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турында тамга куеп, гражданныр жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхәсе жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр жирлек советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

24 статья. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Жирле әһемияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары турында фикер алышу өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәерелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәерелә.

Халык яки жирлек советы инициативасы буенча үткәерелә торган гавами тыңлаулар жирлек советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы - жирлек башлыгы инициативасы буенча жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыгарылырга тиеш:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Татарстан Республикасы Конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

3) жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проекты;

4) жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре.

Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияне ызанлау кагыйдәләре проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объектыннан файдалануның шартлыча рәхсәт ителгән төренә, рәхсәт бирү турындагы карарлар проектларына, капитал төзелеш объекларын төзүнең иң чик параметрларыннан тайпылуга, реконструкцияләүгә рәхсәт бирү турындагы карарлар проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объекларыннан рәхсәт ителгән файдалануның бер төрен һәм мондый файдалануның башка төрен үзгәртү мәсьәләләренә, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару буенча расланган кагыйдәләр булмаганда гавами тыңлаулар яисә жәмәгать фикер алышулары үткәерелә,

аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе шәһәр төзелеше эшчәнлегенең әлеге статьяның 4 өлешләрен исәпкә алып билгеләнә.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турында карар муниципаль хокукый акт проектын тиешле орган яисә жирлек урынындагы вазыйфаи зат тарафыннан карау көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. гавами тыңлаулар уздыру вакытын һәм урынын күрсәтеп гавами тыңлаулар уздыру турында мәгълүмат, шулай ук гавами тыңлауларга чыгарыла торган муниципаль норматив хокукый акт проекты гавами тыңлаулар үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә), шул исәптән «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (kamskoye-ustye.tatarstan.ru) урнаштырылырга, жирлекнең мәгълүмат стендларында, шулай ук «Бердәм дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр (функцияләр) федераль дәүләт мәгълүмат системасында урнаштырылырга тиеш.

6. Гавами тыңлаулар һәм муниципаль норматив хокукый акт проекты басылып чыккан (халыкка житкерелгән) көннән башлап, жирлек халкы халык тыңлауларына чыгарылган муниципаль норматив хокукый акт проекты яисә мәсьәләсе буенча, шул исәптән “Бердәм дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр (функцияләр) федераль дәүләт мәгълүмат системасы аша, тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жибәерергә хокуклы.

Кисәтүләр һәм тәкъдимнәр юнәлеше гавами тыңлаулар үткәрү көненә кадәр 2 эш көннәннән дә соңга калмыйча тәмамлана.

Жирлек башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра һәм аларны гавами тыңлауларда катнашучыларга житкерә.

7. Халык тыңлаулары муниципаль хокукый акт проектын карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә муниципаль хокукый акт проектынның гавами тыңлауларына чыгарылуын кертү кертелгән.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш, шул исәптән «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (kamskoye-ustye.tatarstan.ru) жирлекнең мәгълүмат стендларында урнаштырылырга, шулай ук «Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрнең (функцияләрнең) бердәм порталы» федераль дәүләт мәгълүмат системасында гавами тыңлаулар үткәрелгән көннән алып 5 көннән дә соңга калмыйча урнаштырылырга тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан раслана торган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

25 статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, жирле үзидарә органнары һәм авыл жирлегә жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары эшчәнлеге турында халыкка мәгълүмат житкерү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау, жирлек территориясе өлешендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышы авылларга, торак массивларга, кварталларга, урамнарда, торак йортларга чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрактарда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яки Шәһәр жирлеге башлығы инициативасы белән үткәрелә торган гражданныр жыелышы тиешенчә жирлек советы яисә жирлек башлығы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданныр жыелышы жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар жыелышында катнашу хокукына ия халык төркемнәренә кимендә 10 проценты язу тәкъдиме буенча билгеләнә.

Гражданныр жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыелышны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелергә тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә әгәр жыелышны үткәрү инициативасы белән гражданныр төркеме мөрәжәгать итсә - әлеге гражданныр, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәү урыны адресын күрсәтеп мөрәжәгать итә.

Жирлек Советы үзенең якындагы утырышында гражданныр жыелышын үткәрү турында кертелгән тәкъдимне карый.

Жирлек Советы гражданнырның жыелышын үткәрүдән үзенең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданныр жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

5. Инициатив проектлар кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча гражданныр жыелышында уналты яшкә житкән әлеге территориядә яшәүчеләр катнашырга хокуклы. Инициатив проектларны кертү мәсьәләләрен карау һәм тикшерү максатларында гражданныр жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе авыл жирлеге Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Гражданныр жыелышын уздыру вакыты һәм алар турында фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларыннан, почта хәбәрләренән, шәхси күзәтүләрдән, игълан итүләрдән һәм мөмкин булган башка чаралардан файдаланалар.

Гражданныр жыелышын әзерләүне һәм уздыруны жирлекнең башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданныр катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнырның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздыганда файдаланыла торган Россия Федерациясә чикләрендә булу урыны һәм яшәү урыны буенча Россия Федерациясә гражданнырын теркәүне исәпкә алу күрсәткелләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданныр санының кимендә өчтән бере катнашса, гражданныр жыелышы тулы хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнырның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданныр жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданныр жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданныр жыелышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданныр жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәгә мәсьәләләрне хәл итү кертелгән жирлекнең жирле үзидарә

органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан язма жавап жибәрелеп һичшиксез каралырга тиеш.

11. Гражданныр жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданныр жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданныр жыелышы йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

26 статья. Гражданныр жыены

1. Гражданнырның жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвеше булып тора.

2. Гражданныр жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм жирлек Советы карары белән расланган гражданныр жыенын үткәру тәртибе турындагы нигезләмәгә ярашлы рәвештә үткәрелә.

3. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очракларда гражданныр жыены түбәндәгечә үткәрелергә мөмкин:

1) авыл жирлегә (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта күрсәтелгән торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертүгә китерә торган күрсәтелгән торак пункт кергән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча.;

2) жирлек составына керә торган йә муниципаль район чикләрендә авылара территориядә урнашкан торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә гражданнырға үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

3) жирлек составына керә торган йә муниципаль район чикләрендә авылара территориядә урнашкан торак пункт территориясә өлешендә Татарстан Республикасы законы нигезендә торак пункт территориясенә әлеге өлешендә гражданнырның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча.

4. Гражданнырның жыены йә жирлекнең сайлау хокукына ия, кимендә 10 кеше яши торган торак пункттында яшәүчеләрнең төркеме инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

Гражданнырның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча гражданныр жыены үткәрелергә мөмкин булган жирлек составына керүче торак пункт территориясенә бер өлешенә чикләрен билгеләү критерийлары Татарстан Республикасы законы белән билгеләнә.

5. Жыен үткәру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия гражданнырның, даими яисә башлыча яшәүче, торак пункт территориясендә яшәу урыны буенча теркәлгән, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданныр жыены жирлек башлыгының карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданныр жыены жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданныр жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданныр жыенын үткәругә әзерлек тәртибе турындагы нигезләмәдә билгеләнгән тәртип нигезендә гражданныр жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук билгеләнә.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

9. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1

статьясында каралган гражданның жыены, анда торак пунктта яисә жирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан артыгы катнашканда, хокуклы.

Торак пунктта сайлау хокукына ия кешеләрнең яртысыннан артыгы бер үк вакытта бергә булу мөмкинлеге булмаса, әлеге Устав нигезендә халык жыенын үткөрү турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да калмыйча, этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элек халык жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә киләсе этапларда катнашмый. Гражданның жыенының карары гражданның жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

27 статья. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлекнең барлык халкы фикерен ачыклау зарурлыгы очрагында уздырыла. Жирлекнең тиешле территорияль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданның жыелышын чакыру кыенлашкан очракларда уздырыла.

2. Гражданның конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткөрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм (яисә) жирлек Советының норматив хокукый акты, территорияль иҗтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданның жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) тиешенчә жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан артыгы катнашса, гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданның конференциясе (делегатлар жыелышы) нәтижеләре рәсми басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

28 статья. Гражданның сорау үткөрү

1. Гражданның сорау жирлекнең бөтен территориясендә яисә жирлек территориясенә бер өлешендә жирлек жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дөүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре киңәш характерында.

2. Гражданның сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы.

Гражданның инициатив проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча сораштыруда жирлек халкы яисә аның өлеше катнашырга хокуклы, аларда уналты яшькә җиткән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә.

3. Гражданның сорау түбәндәге инициатива белән үткәрелә:

1) жирлек Советы яки жирлек башлыклары - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары - республика һәм республика әһәмиятендәге объектлар өчен жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданның фикерен исәпкә алу өчен;

3) гражданнардан сораштыру уналты яшькә житкән инициативалы проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә торган жирлек халкы яки аның өлеше инициативасы буенча уздырыла - әлеге инициативалы проектка ярдәм итү турында гражданнарның фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү һәм үткөрү тәртибе жирлек Уставы һәм жирлек советы карары белән Татарстан Республикасы законы нигезендә билгеләнә.

5. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карар жирлек советы тарафыннан кабул ителә. Гражданнардан сорашып белешү үткөрү өчен «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең рәсми сайты «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (kamskoye-ustye.tatarstan.ru) файдаланылырга мөмкин. Жирлек Советының гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру уздыру датасы һәм сроклары;

2) сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауны (соруларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткөрү методикасы;

4) сораштыру кәгазенең формасы;

5) сораштыруда катнашучы муниципаль берәмлек халкының минималь саны;

6) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең рәсми сайтынан файдаланып, гражданнардан сораштыру үткәрелгән очракта, сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.

6. Жирлектә яшәүчеләр гражданнардан сораштыру үткөрү турында аны үткөрүгә кимендә 10 көн кала хәбәр итә.

7. Гражданнардан сорашып белешү эзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән - жирлекнең жирле үзидарә органнары яки жирлек халкы инициативасы буенча сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы белән сораштыру уздырганда - Татарстан Республикасы бюджеты чаралары исәбеннән.

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә, сораштыру нәтижеләре исәпкә алынырга тиеш.

29 статья. Инициатив проектлар

1. Жирлектә яшәүчеләргә яисә аның өлешенә өстенлекле әһәмияткә ия чараларны гамәлгә ашыру максатларында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне яисә жирлекнең жирле үзидарә органнарына бирелгән карарларны хәл итү хокукы жирле әһәмияттәге яисә башка мәсьәләләрне хәл итү буенча инициатив проект кертелергә мөмкин. Инициатив проектлар гамәлгә ашырыла ала торган жирлек территориясенә бер өлешен билгеләү тәртибе жирлек Советы карары белән билгеләнә.

2. Инициатив проектны кертү инициативасы белән уналты яшькә житкән һәм жирлек территориясендә яшәүче кимендә ун граждан, территориаль ижтимагый үзидарә органнары (алга таба - проект инициаторлары) инициатив төркем чыгыш ясарга хокуклы. Инициатив төркемнең минималь саны жирлек Советы карары белән киметелергә мөмкин. Проект инициаторы булу хокукы жирлек Советы карары нигезендә шулай ук жирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы башка затларга да бирелергә мөмкин.

3. Инициатив проектта түбәндәге белешмәләр булырга тиеш:

1) жирлек халкы яисә аның өлеше өчен өстенлекле әһәмияткә ия проблеманы тасвирлау;

2) күрсәтелгән проблеманы хәл итү буенча тәкъдимнәрне нигезләү;

3) инициатив проектны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтижәсен (көтелгән нәтижәләрен) тасвирлау;

4) инициатив проектны гамәлгә ашыруга кирәкле чыгымнарның алдан исәпләве;

5) инициатив проектны гамәлгә ашыруның планлаштырыла торган сроклары;

6) әлеге проектны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның планлаштырыла торган (мөмкин булган) финанс, мөлкәт һәм (яисә) хезмәт катнашуы турында белешмәләр;

7) инициатив түләүләрнең планлаштырылган күләмәнән тыш, әлеге акчаларны инициатив проектны гамәлгә ашыруга куллану күздә тотылган очракта, жирле бюджет акчалары күләменә күрсәтү;

8) жирлек территориясенә яисә аның чикләрендә инициатив проект гамәлгә ашырылачак өлешен жирлек Советы карары белән билгеләнгән тәртип нигезендә күрсәтү;

9) жирлек Советы карарында каралган башка белешмәләр.

4. Инициатив проект, аны жирлек башкарма комитетына керткәнче, гражданнар жыенында, жыелышында яисә конференциясендә, шул исәптән территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышында яисә конференциясендә, инициатив проект турында фикер алышу, жирлек халкы яисә аның өлеше мәнфәгатләренә туры килүен билгеләү, инициатив проектны гамәлгә ашыруның максатка ярашлылыгын ачыклау, шулай ук инициатив проектны хуплау турында гражданнарны жыен, жыелыш яисә конференция кабул итү максатларында каралырга тиеш. Шул ук вакытта бер жыенда, бер жыелышта яки гражданнарның бер конференциясендә берничә инициативалы проект каралырга мөмкин.

Жирлек Советы карары белән шулай ук гражданнардан сорашып белешү, аларның имзаларын жыю юлы белән инициатив проектка ярдәм итү мәсьәләсе буенча гражданнарның фикерен ачыклау мөмкинлеге каралырга мөмкин.

Инициатив проектны гамәлгә керткәндә проектның инициаторлары жирлек башкарма комитетына гражданнар жыены, жыелышы яисә конференциясенә беркетмәсен, гражданнардан сораштыру нәтижәләрен һәм (яисә) имзалар кәгазьләрен китерәләр, алар инициатив проектка жирлек халкы тарафыннан яисә аның өлешендә ярдәм итүне раслый.

5. Инициатив проектны жирлек башкарма комитетына кертү турындагы мәгълүмат инициатив проект жирлек башкарма комитетына кертелгән көннән алып өч эш көне эчендә «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (<https://kamskoye-ustye.tatarstan.ru/tenkovskoe.htm>) жирлекнең рәсми сайтында басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) һәм жирлек башкарма комитетына әлеге статьяның 3 өлешендә күрсәтелгән белешмәләренә, шулай ук проектның инициаторлары турында мәгълүмат булырга тиеш. Бер үк вакытта гражданнар жирлек башкарма комитетына үзләренең тәкъдимнәрен һәм тәкъдимнәрен тәкъдим итү мөмкинлеге турында, аларны тәкъдим итү срогын күрсәтеп, алдан хәбәр ителә. Үз искәрмәләрен һәм тәкъдимнәрен уналты яшькә житкән жирлек халкы жибәрергә хокуклы. Жирлекнең башкарма комитеты күрсәтелгән мәгълүматны «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру мөмкинлеге булмаган очракта, күрсәтелгән мәгълүмат «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә рәсми сайтында урнаштырыла (<https://kamskoye-ustye.tatarstan.ru>).

6. Инициатив проект кертелгән көннән алып 30 көн эчендә жирлекнең башкарма комитетына мәжбүри рәвештә каралырга тиеш. Инициатив проектны карау нәтижәләре буенча жирлекнең башкарма комитеты түбәндәге карарларның берсен кабул итә:

1) инициативалы проектны хупларга һәм аның өстендә эшләүне жирле бюджет турындагы карар белән каралган бюджет ассигнованиеләре чикләрендә жирле бюджет проектын төзү һәм карау тәртибенә туры китереп (жирле бюджет турындагы карарга үзгәрешләр кертү) тиешле максатларга һәм (яисә) тиешле максатларга һәм (яисә) дәвам итәргә;

2) Инициатив проектны хуплаудан баш тартырга һәм инициатив проектны хуплаудан баш тарту сәбәпләрен күрсәтеп, аны проект инициаторларына кайтарырга.

7. Жирлекнең башкарма комитеты түбәндәге очраklarның берсендә инициатив проектны хуплаудан баш тарту турында карар кабул итә:

1) инициатив проектны кертүнең һәм аны карауның билгеләнгән тәртибен үтәмәү;

2) инициатив проектның Россия Федерациясенә федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары таләпләренә, Татарстан Республикасы законнарына һәм башка норматив хокукый актларга, әлеге Уставка туры килмәве;

3) жирле үзидарә органнарының кирәкле вәкаләтләре һәм хокуклары булмаганлыктан, инициатив проектны гамәлгә ашыру мөмкинлеге булмау;

4) инициатив түләүләре барлыкка килмәгән инициатив проектны гамәлгә ашыру өчен кирәкле чаралар күләмендә жирле бюджет чаралары булмау;

5) инициатив проектта тасвирланган проблеманы нәтижелерәк хәл итү мөмкинлеге булу;

6) инициативалы проектны конкурс буенча сайлап алуны узмаган дип тану.

8. Жирлекнең башкарма комитеты әлеге статьяның 7 өлешендәге 5 пунктында каралган очракта проект инициаторларына бергәләп инициатив проектны эшләп бетерергә тәкъдим итәргә, шулай ук аны үз компетенцияләре нигезендә башка муниципаль берәмлекнең яисә дәүләт органының жирле үзидарә органы каравына тәкъдим итәргә тиеш.

9. Инициатив проектларны күрсәтү, кертү, тикшерү, карау, шулай ук аларны конкурс нигезендә сайлап алуны үткөрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

10. Жирлекнең башкарма комитетына берничә инициативалы проект кертелгән очракта, шул исәптән эчтәлеге буенча шундый ук өстенлекле проблемаларны тасвирлап, жирлекнең башкарма комитеты конкурс нигезендә сайлап алу уздыруны оештыра һәм бу хакта проектның инициаторларына хәбәр итә.

11. Инициатив проектларны конкурс нигезендә сайлап алуны үткөрү коллегиаль органга (комиссиягә) йөкләнә, аны формалаштыру һәм эшчәнлек тәртибе жирлек Советы карары белән билгеләнә. Коллегия органың (комиссиянең) составы жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә. Мондый чакта коллегиаль орган (комиссия) әгъзаларының гомуми санының яртысы жирлек Советы тәкъдимнәре нигезендә билгеләнергә тиеш. Проектның инициаторларына һәм аларның вәкилләренә конкурс нигезендә сайлап алуны уздырганда коллегиаль орган (комиссия) тарафыннан инициатив проектларны карауда катнашу һәм алар буенча үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеге тәмин ителергә тиеш.

12. Проектның инициаторлары, тиешле муниципаль берәмлек территориясендә яшәүче гражданның жыены, жыелышы яисә конференциясенә вәкаләтле башка гражданның шулай ук Россия Федерациясе законнарында билгеләнә торган башка затлар инициатив проектны Россия Федерациясе законнарына каршы килми торган рәвешләрдә гамәлгә ашыруны жәмәгать контролендә тотарга хокукы.

13. Инициатив проектны жирлек башкарма комитеты тарафыннан карау турында, инициатив проектны гамәлгә ашыру барышы турында, шул исәптән акчаларны куллану турында, аны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның мөлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашуы турында, жирлекнең рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) һәм урнаштырылырга тиеш (<https://kamskoye-ustye.tatarstan.ru/tenkovskoe.htm>). Инициатив проектны гамәлгә ашыру йомгаклары турында жирлек башкарма комитетының хисабы инициатив проектны гамәлгә ашыру тәмамланган көннән алып 30 календарь көн эчендә жирлекнең рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә басылып чыгарга (халыкка житкерергә) һәм урнаштырылырга тиеш (<https://kamskoye-ustye.tatarstan.ru/tenkovskoe.htm>). Жирлекнең башкарма комитеты күрсәтелгән мәгълүматны «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру мөмкинлеге булмаган очракта, күрсәтелгән мәгълүмат «Татарстан Республикасы Кама

Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең рәсми сайтында урнаштырыла (<https://kamskoye-ustye.tatarstan.ru>).

30 статья. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданныр таләбе буенча жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жиберелә, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Жирлек Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне карау эшен оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзи.

4. Жирлек Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актларның проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр турында фикер алышуну тәэмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек Советына жиберелә.

6. Муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка хәбәр ителә.

31 статья. Гражданнырның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданныр жирлекнең жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнырның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда, «Татарстан Республикасында гражданныр мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнырның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

32 статья. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашунуың башка рәвешләре

1. Федераль законнар нигезендә жирлекнең әлеге Уставында каралган жирле үзидарәне турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре белән беррәттән, гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә катнашырга хокуклы.

2. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, ирекчелек принципнарына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенәң вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарә халкын турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

33 статья. Жирлек Советы - жирлек жирле үзидарәсенәң вәкиллекле органы

1. Жирлек Советы жирлек жирле үзидарәсенәң даими эшләүче, коллегиаль вәкиллекле органы булып тора.
2. Жирлек Советының рәсми исеме - «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл жирлеге советы». «Тәмте авыл жирлеге советы»ның кыскартылган варианты (алга таба - жирлек советы).
3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.
4. Жирлек советы жирлек халкына хисап тотта һәм контрольдә тотта.
5. Жирлек Советының үз исеме белән мөһер, бланклары бар.
6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

34 статья. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланган 7 депутаттан тора.
2. Жирлек Советы аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән ике депутатны сайлаганда хокукы була.

35 статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш жирлек Советы эшли башлаган көннән туктатыла. Яңа чакырылыш жирлек Советы эшли башлау көне дип аны утырышны сайлаганнан соң беренче тапкыр уздыру көне санала.
2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Устав билгеләгән очраклардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәгән килеш бергә алып бара. Жирлектә даими нигездә бер депутат гына эшли ала.
3. Жирлек советы депутатының сайлаучылар белән очрашулары биналарда, махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук йорт эчендәге территорияләрдә үткәрелә, бу очракта аларны үткәрү яшәү өчен кирәкле объектлар, транспорт яисә социаль инфраструктура, элемент, жәяүлеләр һәм (яисә) транспорт чаралары хәрәкәтенә комачаулар йә гражданның торак урыннарына яки транспорт яисә социаль инфраструктура объектларына керүенә китермәсә генә уздырыла. Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарының яисә жирлекнең жирле үзидарә органнарының мондый очрашулар турында хәбәр таләп ителми. Шулай ук вакытта жирлек Советы депутаты күрсәтелгән органнарда аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокукы.
4. Жирлекнең башкарма комитеты депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бирелгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган урыннарның исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.
5. Жирлек Советы депутатының гавами чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары жыйылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә үткәрелә.

6. Жыелышлар, митинглар, демонстрациялар, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнарында билгеләнә торган гавами чара рәвешендә жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә уздыруга каршылык күрсәтү Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

7. Жирлек Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

8. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрән тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

9. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләрен булырга тиеш:

1) эшқуарлык эшчәнлегә белән шәхсэн яисә ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә, шулай ук хужалык итүче субъект белән идарә итүдә катнашырга (федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларыннан, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларыннан, күчемсез милек милекчеләре ширкәтеннән һәм билгеләнгән тәртиптә төркөлгән профсоюз ширкәтләреннән, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре советыннан, муниципаль берәмлекләренң башка берләшмәләреннән тыш), әгәр федераль законнарда яисә муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә бу оешма белән идарә итүдә катнашу йөкләнмәгән булса;

2) депутат бурычларын объектив башкаруда шик тудырырлык үз-үзеңне тотыштан тыелырга, шулай ук аның абруена яисә жирлек Советы абруена зыян китерергә сәләтле конфликтлы хәлләрдән качарга мөмкин;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы булганда - шәхси кызыксыну депутат бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган везгыять - бу хакта жирлек Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге конфликтны булдырмауга яисә жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәргә;

4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә бәйле булмаган максатларда конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләренә фаш итмәскә һәм файдаланмаска;

6) депутат бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата бүләкләү, ссуда, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүләкләүләр) алынмаска.

10. Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы депутат түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) шәхсэн яисә ышанычлы затлар аша эшқуарлык эшчәнлегә белән шөгыйльләнергә;

2) түбәндәге очрақлардан тыш, коммерция яисә коммерциягә карамаган оешма идарәсендә катнашырга:

а) сәяси партия белән идарә итүдә, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан түләүсез нигездә катнашу, съездда (конференциядә) яисә башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтләренәң съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында катнашу;

б) коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия идарәсендә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан, Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртиптә коммерциягә карамаган оешма съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында, торак, торак-төзелеш, гараж

кооперативларында, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашудан тыш) катнашу;

в) Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре советында, муниципаль берәмлекләрнең башка берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә күрсәтү;

г) муниципаль берәмлек муниципаль берәмлекне гамәлгә куючы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешма идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исемнән гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәге акцияләр (устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә түләүсез нигездә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очраklar;

3) Укытучы, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Бу очракта, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, укыту эшчәнлеге, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дәүләт, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданнылыгы булмаган затлар акчалары хисабына финанслана алмый;

4) Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган чит ил оешмалары һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчеләре составына керергә.

11. Жирлек Советы депутаты «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләренә, тьюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тью турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, «чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тью турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган булса, вакытыннан алда туктатыла.

12. Жирлек Советы депутаты коррупциягә каршы торы турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләренәң дәрәсләген һәм тулылыгын тикшерү Рәис (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенәң югары башкарма органы житәкчесе) карары буенча Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

13. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлар (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тью турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм аларның керемнәренә башка затларның чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органы житәкчесе (жирле үзидарә органы житәкчесе) депутатлыкка яисә

тиешле вәкаләтләрне куллану турында гариза белән жирле үзидарә органына мөрәжәгать итә

14. Жирлек советы депутаты тарафыннан тапшырылган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турындагы белешмәләр «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (<https://kamskoye-ustye.tatarstan.ru/>) һәм (яисә) жирлекнең муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән тәртиптә массакуләм мәгълүмат чараларын бастырып чыгару өчен бирелә.

15. Жирле үзидарәнең сайланулы органы депутатына, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затына, үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр биргән депутатка, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр бу белешмәләре бозуның житди булмаса, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм жирлек Советы карары белән расланган Тәртиптә билгеләнгән жаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин.

36 статья. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятиеләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм башка органнар коллективлары белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тотат.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер тапкыр хисап тотат, аларга жирлек Советы эше турында даими мәгълүмат бирә, шулай ук сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты гражданның законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәре, гаризаларны, шикаятьләре карарга, аларда булган мәсьәләләре дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

37 статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышы жирлек башлыгы булып чакырыла.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын яңа житәкче сайланганчы ук жирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

38 статья. Жирлек Советы композициясе

Жирлек Советы компетенциясендә түбәндәгеләр бар:

- 1) жирлек Уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
- 2) жирлек территориясендә кануннар нигезендә гомуммәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;
- 4) салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;
- 5) жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау;

6) жирлекнең муниципаль идарәсенең һәм социаль-икътисадый үсешенең озак сроклы максатларын һәм бурычларын билгеләү, жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән мәсьәләләр буенча стратегик планлаштыру документларын карау һәм раслау (хуплау)

7) чикләренә үзгәртү, жирлекне үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;

8) Жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү һәм Жирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;

9) жирле референдумны билгеләү;

10) жирлек башлыгын сайлау;

11) жирлек башлыгының аның эшчәнлеге нәтижәләре, башкарма комитет һәм муниципаль берәмлек башлыгына буйсынучы жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында еллык хисапларын тыңлау, шул исәптән Жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында;

12) жирлек вәкилен Жирлек Советы депутатлары арасынан «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге советына сайлау;

13) жирлек башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең иң чик санын билгеләү;

14) Жирлек Советы депутатының чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору, чакыртып алу буенча тавыш бирү мәсьәләләргә буенча тавыш бирүне билгеләү;

15) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

16) жирлекнең муниципаль милкәндәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; читләштерү жирлек Советы тарафыннан килештереп яисә расланганнан соң башкарыла торган муниципаль мөлкәт төрләргә исемлеген билгеләү;

17) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, эшләр башкару турында, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

18) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

19) жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягынан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

20) жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенең вазыйфаи затлары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү вәкаләтләрен үтәүне тикшереп тору;

21) жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

22) жирлекне территорияль планлаштыру документларын, жирлекне шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын, жирлек территориясеннән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

23) «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең жирле үзидарә органнары белән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлек бюджетыннан «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына үз вәкаләтләренең бер өлешен гамәлгә ашыруны гамәлгә ашыруга тапшыру турында килешү төзү турында карарлар кабул итү.

24) жирлек территориясендә торак пунктларның урамнарына һәм башка өлешләренә исем бирү һәм аларның исемнәрен үзгәртү турындагы мәсьәләләргә хәл итү;

25) территорияль ижтимагый үзидарә органнарына жирлек бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлөп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

26) автономияле коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

27) үз массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

28) жирлек Уставы аңлатмасы һәм жирлек Советы карарлары;

29) Жирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

30) жирлекнең сайланулы вазыйфаи затларына, жирлекнең сайланулы органнары әгъзаларына, жирлек Советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру;

31) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;

32) жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

33) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренә вәкиллеке органнарын алып баруга кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек советы жирлек башлыгының үз эшчәнлегенә нәтижеләре, жирлек башкармакомитеты һәм жирлек башлыгының башка ведомствосындагы жирлек үзидарә органнары эшчәнлегенә турындагы еллык хисапларын, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турындагы еллык хисапларын тыңлый.

39 статья. Жирлек Советының эш тәртібе

1. Жирлек Советының эш тәртібе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп формасы аның утырышлары, аларда жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышы, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, тулы хокуклы.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бер инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртібе турында биш көннән дө соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткөрүгә кадәр бер көннән дө соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар рәвештә үткәрелә. Жирлек Советының ачык утырышларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда жирлек Советы ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашу хокукы булган затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм, тавыш бирү йомгаларын күрсәтеп, кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң жирлек башлыгының аның белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемдә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрән куллану очраklары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

Жирлек башлыгы һәм аның урынбасары булмаган очракта, Советның утырышын яшь буенча иң өлкән депутат ача һәм алып бара.

40 статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләргә алдан карау һәм эзерләү өчен, депутатлар арасынан, жирлек башлыгынан тыш, даими яисә вакытлыча комиссияләр төзелергә мөмкин, (яисә) күрсәтелгән мәсьәләләргә эзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләргә буенча билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек Советы карамагына кертелгән аеруча мөһим мәсьәләләр турында фикер алышу өчен жирлек Советы Регламенты нигезендә жирлек башлыгының хокукый акты нигезендә депутатлар, жирлек башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составындагы эшлекле, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәргә төзелергә мөмкин.

41 статья. Жирлек Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренә үтәлешен, жирлек Советы тарафынан кабул ителә торган норматив хокукый актларның үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларынан, жирлекне үстерү программаларынан файдалануны, жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә контрольне гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары закон, әлеге Устав һәм башка муниципаль хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы карары белән, депутатлар арасынан, күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләргә төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча кануннар нигезендә жирлек бюджеты акчаларынан максатчан файдалануга, муниципаль милектән файдалануның нәтижәлелегенә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткөрү тәртибе «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә контроль-хисап органы турында нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнең башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы, жирлек Советы депутаты мөрәҗәгатә буенча соралган мәгълүматны жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча бирергә, ә кануннарны, муниципаль хокукый актларны бозган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Контроль функцияләрен гамәлгә ашыручы жирлек Советы жирлек башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-күрсәтмә эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

42 статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасынан «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Советына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгын тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

43 статья. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре түбәндәге очрақларда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) жирлек Советы үз-үзен таркату турында карар кабул итте;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә жирлек Советы таркалуы;

3) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кәргән очрақта, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуына бәйле рәвештә;

4) жирлек үзгәргән очрақта, шулай ук жирлек бетерелгән очрақта;

5) жирлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары саны 25 проценттан артыгракка арткан очрақта;

6) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогы бозылган очрақта.

2. Жирлек Советы вәкаләтләренең вакытыннан алда туктатылуы аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта, вакытыннан алда сайлаулар «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июндәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

44 статья. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителә алмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турында хисап раслау чорында;

3) жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рәхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үзтаркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы карары буенча жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы жирлек Советы депутатларының һәм жирлек кешеләренең үз-үзләрен тарату инициативасын һәрьяклап һәм объектив рәвештә тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен тарату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турындагы тәкъдимнәр кабат кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк булмаган вакытта күрсәтелергә мөмкин.

45 статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрә түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкалар;
- 3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылу;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә үлгән дип игълан ителсә;
- 5) аңа карата судның гаепләү карары закон көченә керүе;
- 6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;
- 7) Россия Федерациясе граждандлыгы йә чит ил граждандлыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил граждандлыгы туктатылса, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы, чит дөүләт граждандлыгы яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә Россия Федерациясе гражданы йә чит ил гражданы территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ яисә, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкача каралмаган булса, жирле үзидарә органнарына сайланган булырга хокуклы чит ил гражданы;
- 8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;
- 9) тиешле жирле үзидарә органы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату;
- 10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә юлламалар;
- 11) әлегә Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Әлегә статьяның 1 өлешендәге 1 - 7, 10 һәм 11 пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән туктату турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, анда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән туктату көне билгеләнә.

3. “Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәгән очракта, жирлек Советы депутаты вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатыла.

4. Депутат нигезсез сәбәпләрсез алты ай рәттән жирлек Советының барлык утырышларында депутат булмаган очракта, жирлек Советы депутаты вәкаләтләрә жирлек Советы карары белән вакытыннан алда туктатыла.

5. Жирлек Советының жирлек депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турындагы карары вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әлегә нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән очракта, - шундый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

6. Татарстан Республикасы Рәис, жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн буларак, әлегә гаризаны жирлек Советына кергән көн санала.

7. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми басылып чыккан көннән жирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатыла.

8. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

46 статья. Жирлек башлығы - жирлекнең югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлығы жирлекнең югары вазыйфаи заты булып тора.
2. Жирлек башлығы жирлек советы тарафыннан сайлана.
3. Жирлек башлығы бер үк вакытта жирлек советын һәм жирлекнең башкарма комитетын житәкли.
4. Жирлек башлығы вазыйфасының рәсми атамасы - «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге башлығы (Тәмте авыл жирлеге башлығы) (алга таба - жирлек башлығы).
5. Жирлек башлығы вазифасы буенча «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Советы депутаты булып тора.

47 статья. Жирлек башлығын сайлау тәртибе

1. Жирлек башлығы жирлек Советы депутатлары арасынан яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана, әгәр жирлек советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, жирлек Советы вәкаләтләре чорына.

Жирлек башлығын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлектә яшәүчеләрнең, иҗтимагый берләшмәләрнең, Раисның тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге сайланса, жирлек башлығының сайланган башлығы булып санала.

3. Жирлек башлығы сайланганнан соң түбәндәге ант китерә:

"Тәмте авыл жирлеге башлығы вазыйфасына керешкәндә, ант итеп әйтәм - миңа муниципаль берәмлек уставы тарафыннан бирелгән үз вәкаләтләрен башкарганда, хәзерге һәм киләчәк буыннар алдында муниципаль берәмлек өчен җаваплылыкны аңлап, Россия Федерациясе Конституциясен, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм Татарстан Республикасы законнарын, муниципаль берәмлек Уставын төгәл үтәргә, муниципаль берәмлек халкының хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен хөрмәт итәргә, сакларга һәм якларга, тарихи традицияләрне хөрмәт итеп, гражданның татулыгына һәм икътисадый потенциалны арттыруга омтылырга, муниципаль берәмлекнең чәчәк атуы һәм аның халкы иминлеге өчен намуслы, намуслы, намуслы рәвештә үз бурычларын үтәргә.

4. Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, жирлек башлығы билгеләнгән тәртиптә яңа жирлек башлығын сайлаганчы жирлек эшчәнлегенә житәкчелек итүне дәвам итә.

48 статья. Жирлек башлығы статусы

1. Жирлек башлығы даими нигездә эшли.

2. Жирлек башлыгын «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Советында даими нигездә биләп торган вазыйфага сайлаган очракта, ул жирлек башлыгының вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек халкының һәм жирлек Советының роле һәм хисап тотта.

4. Жирлек башлыгы жирлек советына үз эшчәнлегенең нәтижәләре, жирлек башкарма комитеты һәм аның карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә нәтижәләре, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисапларны тапшыра.

5. Жирлек башлыгы:

1) шәхсән яисә ышанычлы затлар аша эшқуарлык эшчәнлегенә белән шөгыльләнәргә;

2) түбәндәге очрақлардан тыш, коммерция яисә коммерциягә карамаган оешма идарәсендә катнашырга:

а) сәяси партия белән идарә итүдә, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан түләүсез нигездә катнашу, съездда (конференциядә) яисә башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтләренәң съездында (конференциясендә) яисә гомуми жылышында катнашу;

б) коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия идарәсендә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан, Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән тәртиптә коммерциягә карамаган оешма съездында (конференциясендә) яисә гомуми жылышында, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларында, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашудан тыш) катнашу;

в) Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре советында, муниципаль берәмлекләргә башка берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә күрсәтү;

г) муниципаль берәмлек муниципаль берәмлекне гамәлгә куючы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешма идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исемненн гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәге акцияләр (устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукий актлар нигезендә түләүсез нигездә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очрақлар;

3) Укытучы, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Бу очракта, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, укыту эшчәнлегенә, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дәүләт, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына финанслана алмый;

4) Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган чит ил оешмалары һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчеләре составына керәргә.

6. Жирлек башлыгы «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Жирлек башлыгы вәкаләтләргә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга

Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән каралган булса, вакытыннан алда туктатыла.

49 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре

Жирлек башлыгы:

1) жирлек башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә, ышанычнамәсез жирлек исемнән эш итә;

2) жирлек уставында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән норматив хокукий актларга кул куя һәм халыкка житкерә;

3) жирлек Советы эшен оештыра, жирлек советы утырышларын жыя һәм аларда рәислек итә, жирлек Советының чираттан тыш сессиясен таләп итәргә хокуклы;

4) жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан бердәм началь принципларда житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан үтәлгән өчен шәхси жаваплылык тотта;

5) әлеге Устав билгеләгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән норматив хокукий актларга, шулай ук жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә кул куя һәм халыкка житкерә;

6) жирлек Советы эшендә жәмәгәтчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәэмин итү чараларын күрә һәм халыкка даими рәвештә жирлек Советы эшчәнлегә турында мәгълүмат бирә;

7) атнага кимендә бер тапкыр гражданнырны шәхси кабул итә, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

8) жирлек акчалары, шул исәптән жирлек Советының эшчәнлеген тәэмин итүгә һәм тәэмин итүгә акчалар белән, жирлекнең расланган бюджеты нигезендә эш итә, банк учреждениеләрендә жирлекнең бюджет һәм башка счетларын ача һәм яба;

9) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданнырның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек Советының хокукий актын кабул итүне оештыра;

10) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турындагы хисапларны тапшыра;

11) жирлек Советы каравына жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проекттын тәкъдим итә;

12) жирлек Советы раславына жирлек Башкарма комитеты структурасы проекттын кертә, хезмәткәрләрнең иң чик саны һәм хезмәт өчен түләү фонды билгеләгән структура нигезендә жирлек башкарма комитетының штат расписаниесе раслый;

13) үз вазыйфасына билгеләп куя һәм муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чараларын күрә;

14) жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра һәм (яисә) жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашыруны тәэмин итә, аларны үтәү өчен шәхси жаваплылык тотта; тиешле законнар нигезендә һәм үтәгәндә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукий актлар чыгара;

15) жирлек советына үз эшчәнлегенең нәтижәләре, жирлек Башкарма комитеты һәм аның карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлеге нәтижәләре турында, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисаплар тапшыра;

16) дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә, жирлек исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр бирә;

17) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләргә, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләргә җавап бирә.

50 статья. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме белән жирлек советы депутатлары арасынан жирлек башлыгының урынбасары сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәгә сайланса, жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә функцияләргә башкара, жирлек башлыгының йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча (авыруга яисә отпускка бәйле) булмаган очракта яисә үз бурычларын үтәмәгән йә вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан яисә суд карары буенча аңа карата аны сак астына алу рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чараларын күрү яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү очрагында жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Жирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләргә әлеге Уставның 45 статьясында каралган нигезләрдә вакытыннан алда туктатыла.

6. Жирлек башлыгының урынбасары жирлек Советы депутатлары санының кимендә өчтән берендә жирлек башлыгы инициативасы белән кабул ителә торган жирлек Советы карары нигезендә теләсә кайсы вакытта вазыйфасыннан алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек башлыгы урынбасары түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) эшмәкәрлек эшчәнлегенә белән шәхсән яки ышанычлы затлар аша шөгылләнәргә;

2) түбәндәге очраклардан тыш, коммерция яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга:

а) сәясәт партия белән идарә итүдә, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан түләүсез нигездә катнашу, иҗтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез мөлкәт милекчеләргә ширкәтләренәң съездында (конференциясендә) яисә гомуми җыелышында катнашу;

б) коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәясәт партия идарәсендә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан, Россия Федерациясә субъекты законы белән билгеләнгән тәртиптә коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәясәт партия белән идарә итүдә катнашудан, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән, башка иҗтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез милек милекчеләргә ширкәтләренәң съездында (конференциясендә) яисә гомуми җыелышында катнашудан тыш) катнашу;

в) Россия Федерациясә субъектының муниципаль берәмлекләргә советында, башка муниципаль берәмлекләргәң берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә тәкъдим итү;

г) идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә муниципаль берәмлек булган оешманы гамәлгә куючы (катнашучы) муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен оешманы гамәлгә куючының муниципаль берәмлек исеменнән оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәге акцияләр (устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очраklar;

3) мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, бүтән түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Бу очракта, әгәр Россия Федерациясенең халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, укыту эшчәнлегә, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дәүләт, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына финанслана алмый;

4) Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яки күзәтчелек советлары, Россия Федерациясе территориясендә эшләүче чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәткә карамаган оешмалар һәм аларның структур бүлекчәләре составына керергә.

6. Жирлек башлыгы урынбасары «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, «чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән каралган булса, вакытыннан алда туктатыла.

51 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Авыл жирлегә башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очраklarда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләгә белән отставкалар;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага чыгару;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 06.10.2003 маддәсе нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылу;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә үлгән дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары закон көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгы йә чит ил гражданлыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы туктатылса, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы, чит дәүләт гражданлыгы яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә Россия

Федерациясе гражданы йә чит ил гражданы территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ яисә, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкача каралмаган булса, жирле үзидарә органнарына сайланган булырга хоуклы чит ил гражданы;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

11) сәламәтлек торышы буенча суд тәртибендә муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашырырга сәләтсез булуының тотрыклылыгын тәэмин итү;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 3, 3.1-1, 3.2, 4 - 5, 6.2 өлешләре нигезендә гамәлгә ашырыла торган муниципаль берәмлекне, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очракта, үзгәртеп кору;

13) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә жирлек тарафыннан муниципаль берәмлек статусын югалту;

14) муниципаль берәмлек чикләрен яисә жирлекнең шәһәр округы белән берләшүен үзгәртү аркасында килеп чыккан 25 проценттан артыкка муниципаль берәмлек сайлаучылары санын арттыру.

2. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яисә суд карары нигезендә аны сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен жирлек башлыгы урынбасары башкара.

3. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, муниципаль сайлауларда сайлана торган жирлек башлыгын сайлаулар «Россия Федерациясе гражданныларының сайлау хоукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

4. Вәкаләтләре Татарстан Республикасы Дәүләт хакимиятенең иң югары башкарма органы житәкчесе (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең иң югары башкарма органы житәкчесе) хоукый акты нигезендә вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы жирлек башлыгы вазыйфасыннан ваз кичү турында йә жирлек башлыгын отставкага чыгару турындагы карар нигезендә әлегә хоукый актка яисә суд тәртибендә карарга шикаять биргән, муниципаль сайлауларда сайланучы жирлек башлыгын вакытыннан алда сайлаулар суд карары законлы көченә кергәнчә билгеләненеп куела алмый.

5. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек Советы тарафыннан үз составыннан яисә конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тәкъдим иткән кандидатлар арасыннан сайланып куелган жирлек башлыгын сайлау вәкаләтләре шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганчы алты айдан кимрәк вакыт калган булса, жирлек башлыгын жирлек Советы составыннан сайлау жирлек Советының яңа сайланган беренче утырышында гамәлгә ашырыла, ә жирлек башлыгын конкурс комиссиясе тарафыннан конкурс нәтижәләре буенча тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан сайлап кую - жирлек Советы тулы хоуклы составта сайланган көннән алып өч ай эчендә башкарыла.

6. Вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең югары башкарма органы житәкчесе) жирлек башлыгы вазыйфасыннан баш тарту турында йә жирлек башлыгын отставкага чыгару турында жирлек Советы карары нигезендә әлегә хоукый актка яисә суд тәртибендә карарына шикаять биргән очракта, жирлек Советы үзенең составыннан яисә конкурс комиссиясе тәкъдим иткән кандидатлар арасыннан суд карары закон көченә кергәнчә жирлек башлыгын сайлау турында карар кабул итәргә хоуксыз.

7. Жирлек башлыгы урынбасары булмаган очракта, жирлек башлыгының вәкаләтләрән вакытлыча жирлек Советы депутаты башкара, ул жирлек Советының якындагы утырышында башка депутатлар, инициатив депутатлар тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасынан сайлана.

52 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат федераль конституциячел законнарда, федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә ышанычны югалткан очракта эштән азат ителергә тиеш:

1) федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, яклар конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чараларын затның күрмәве;

2) үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләргә тапшырмау, федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, алдан ук тулы булмаган белешмәләр тапшыру яисә, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, белә торып дәрәжә булмаган белешмәләр тапшыру;

3) федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, затның коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) эшқуарлык эшчәнлеген башкару;

5) әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, затның идарә органнары, попечительлар яисә күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренә башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтына китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышанычын югалтуга бәйле рәвештә шулай ук Россия Федерациясе дәүләт вазыйфасын, Россия Федерациясе субъекты дәүләт вазыйфасын биләүче зат тарафыннан муниципаль вазыйфа кабул ителмәгән очракта, яклар конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чаралары, федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, аңа буйсынган зат булган затлар эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш.

3. Коррупциячел хокук бозу кылган өчен ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаны биләүче затка карата шикаять бирү (вазыйфасыннан азат итү) рәвешендә коррупцион хокук бозу кылган өчен ышанычны югалтуга бәйле рәвештә түләтүләр тиешле вазыйфаны биләгән дәүләт органы (жирле үзидарә органы) тарафыннан «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясында каралган ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат ителгән затлар реестрына кертелә.

V бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

53 статья. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә башкарма-күрсәтмә органы

1. Жирлекнең башкарма комитеты жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-күрсәтмә органы булып тора.

2. Жирлек башкарма комитетының рәсми исеме - «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районының Тәмте авыл жирлеген» муниципаль берәмлеге башкарма комитеты. Кыскартылган вариант - «Тәмте авыл жирлеген башкарма комитеты» (алга таба - жирлекнең башкарма комитеты).

3. Жирлекнең башкарма комитеты жирлек Советына һәм жирлек халкына хисап тотта һәм аның контролендә була.

4. Жирлекнең башкарма комитетына үз исеме белән мөһер, бланклар бирелгән.

5. Жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

54 статья. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы

1. Жирлекнең башкарма комитеты структурасы жирлек башлыгының тәкъдиме буенча жирлек советы тарафыннан раслана.

2. Жирлек башкарма комитеты структурасына жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты жетәкчесе урынбасары (секретаре), жирлек башкарма комитетының башка вазыйфаи затлары керә.

55 статья. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Башкарма комитет:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын эшләүне, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проектын тәэмин итә;

- жирлек бюджетының үтәләшен тәэмин итә, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен үтәүне оештыра;

- жирлек бюджетының үтәләше турында хисап, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен үтәү турында хисаплар әзерли;

- жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын чагылдыра торган статистик күрсәткечләренә жыюны оештыра һәм әлеге белешмәләренә дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә бирүне оештыра;

- жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән мәсьәләләр буенча стратегик планлаштыру документларын әзерләүне һәм гамәлгә ашыруны тәэмин итә;

- жирлек советы тарафыннан расланган (хупланган) стратегик планлаштыру документларын гамәлгә ашыруны мониторинглау һәм тикшереп тору;

2) жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын тәзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очракларда жирлек Советының килештерүенә (раславына) муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәр әзерли һәм кертә, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында да;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында шартнамәләр тәзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр тәзүгә ярдәм итә;

- жирлек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр тәзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслай, муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс белән тәэмин итүне һәм муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәэмин итүне гамәлгә

ашыра, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен үз вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала; жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдени ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәт күрсәтү эшләренә заказчы булып тора, жирлекнең үз матди һәм финанс чараларыннан файдаланып, башка эшләрне башкаруга заказчы булып тора;

- авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итә, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә жирлекнең генераль планы проектын һәм жирлекнең башка шәһәр төзелеше документациясе проектларын эшли һәм Совет раславына кертә, аларны гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- жирләрне резервлаштыра һәм муниципаль ихтыяжлар өчен жирлек чикләрендә жир кишәрлекләрен тартып ала;

- жирлек чикләрендә муниципаль жир контролен гамәлгә ашыра,

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда, мондый карау барышында ачыкланган хокук бозуларны бетерү турында биналарны, корылмаларны карый һәм тәкъдимнәр бирә,

- индивидуаль торак төзелеше объектын яисә бакча йортын планлаштырыла торган төзү яисә реконструкцияләү турында хәбәрнамәдә (алга таба - планлаштырыла торган төзелеш турында) индивидуаль торак төзелеше объектының яисә бакча йортының билгеләнгән параметрларына һәм индивидуаль торак төзелеше объектын яисә жир кишәрлегендә бакча йортын урнаштыруның мөмкин булган параметрларына туры килү, күрсәтелгән индивидуаль торак төзелеше объектының яисә бакча йортының параметрларын планлаштырылган төзү турында хәбәрнамәдә һәм (яисә) индивидуаль торак төзелеше объектын яисә жир кишәрлегендә урнаштыруның ярамавы, индивидуаль торак объектын яисә реконструкцияләнгән яисә корылманы жир кишәрлегендә урнаштыруның туры килмәве турында, индивидуаль торак объектын яисә реконструкцияләнгән индивидуаль торак объектын төзүнең яисә бакча йортын төзүнең яисә бакча йортын төзүнең яисә бакча төзүнең индивидуаль төзелеш участкаларын реконструкцияләү турындагы таләпләргә туры килмәве хакында хәбәр жибәрә;

- Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү турында, үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү яисә аны капитал төзелеш объектларын рәхсәт ителгән төзүнең, реконструкцияләүнең жир белән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында яисә федераль законнарда билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына туры китерү турындагы карарны кабул итә;

- максатчан билгеләнеш буенча файдаланылмый торган яисә Россия Федерациясе законнарын бозып файдаланыла торган жир кишәрлеген тартып алу турында карарлар кабул итә;

- үз белдеге белән төзелгән корылманы сүтүне яисә сүтүне Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда билгеләнгән таләпләргә туры китерүне гамәлгә ашыра;

- муниципаль милектәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- муниципаль урман контролен гамәлгә ашыра;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнары бозучы әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

- Россия Федерациясенең су законнарында билгелэнгән чикләрдә, су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыра, алардан файдалануның чикләүләре турында халыкка мәгълүмат бирә;

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очракларда, мондый карау барышында ачыкланган хокук бозуларны бетерү турында биналарны, корылмаларны карый һәм тәкъдимнәр бирә.

4) төзелеш, транспорт һәм элементә өлкәсендә:

- халыкны элементә хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- адресларга адреслар бирүне, адресларны үзгәртү, аннулировать итүне, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципаль әһәмиятле җирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), җирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирүне, мондый исемнәрне үзгәртү, аннулировать итүне, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

- җирлекнең торак пунктлары чикләрендә җирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра һәм аларда юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәмин итә, парковкалар (парковка урыннары) төзүне һәм аларның эшчәнлеген тәмин итүне дә көрәтә;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү һәм җирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру өчен шартлар тудыра;

5) торак өлкәсендә:

- социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарга мохтажлар буларак билгелэнгән тәртиптә гражданның исәпкә ала;

- торак биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарга күчерү турында билгелэнгән тәртиптә карар кабул итә, торак урыннары яңадан урнаштыруны һәм яңадан планлаштыруны килештерә, билгелэнгән тәртиптә муниципаль торак фондының торак урыннарын яшәү өчен яраксыз дип таный;

- җирлектә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж булган аз керемле гражданның, торак законнары нигезендә торак урыннары белән тәмин итә;

6) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы җитештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

7) торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм халыкка башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- җирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, су чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгелэнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- җирлек китапханәләренең китапханә фондларын туплау һәм саклауны тәмин итү халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыра;

- ял вакытын оештыру һәм җирлек халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- җирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тәмин итә, җирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткөрүне оештыра;

- җирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полсаларына иреккә керүен тәмин итү дә керә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәзи торган күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен уздыруны оештыра, энергияне сак тоту турындагы һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чаралар оештыра һәм үткәрә;

- «Жылылык белән тәмин итү турында» 2010 елның 27 июлгә 190-ФЗ номерлы Федераль законда каралган жылылык белән тәмин итүне оештыру вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- «Су белән тәмин итү һәм су бүлөп бирү турында» 2011 елның 07 декабргә 416-ФЗ номерлы Федераль законда каралган су белән тәмин итү һәм су бүлөп бирү өлкәсендәге вәкаләтләргә гамәлгә ашыра;

- жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программасын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын, таләпләре Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын эшли һәм раслай;

8) тәзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнаша;

- жирлек Советы карары белән расланган Тәзекләндерү кагыйдәләре нигезендә жирлек территориясен тәзекләндерүне оештыра;

- Тәзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра, аның предметы булып жирлек территориясен тәзекләндерү кагыйдәләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәмин итү таләпләрен үтәү тора.

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарыннан, махсус сакланылучы табигать территорияләрендәге урманнардан файдалануны, саклауны, аларны торгызуны оештыра;

9) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дөүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яисә арбитраж судта, жирлекнең жирле үзидарә органнарының дөүләт хакимияте органнары һәм дөүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын боза торган актларына шикаять бирә;

- жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләргә кисәтүдә һәм алардан килгән зыяннары бетерүдә катнаша;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәмин итә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтүне, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- территориаль оборона һәм гражданның оборонасы, жирлек халкын һәм территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- гадәттән тыш хәлләргә бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыруны тәмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яисә барлыкка килү турында халыкка вакытында хәбәр итүне һәм халыкка мәгълүмат бирүне тәмин итә;

- жирлек территориясендә һәлакәттән коткару хезмәтләренең һәм (яисә) авария-коткару формированиеләренең эшчәнлеген булдыруны, аның эчтәлеген һәм оештырылуын тәмин итә;

- су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәргүгә, спорт, тамаша кылу һәм башка массакүләм иҗтимагый чараларны оештыруга бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- террорчылыкны һәм экстремизмны кисәтүдә, шулай ук жирлек территориясендә террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнаша;

- жирлек чикләрендә коррупциягә каршы көрәш чараларын күрә;

- жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнары эгъзаларына, жирлек Советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем бирүне оештыра, муниципаль хезмәт өчен кадрлар эзерләүне муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә оештыра;

- милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бирелгән урыннары билгели, шулай ук жирле үзидарә органнары тарафыннан депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган урыннарының исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели;

10) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләр өлкәсендә:

- жирлек милкәндәге Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкарларын) саклауны, алардан файдалануны һәм аларны популярлаштыруны, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) өһәмияттәге мәдәни халык объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкарларын) саклауны, алардан файдалануны һәм аларны популярлаштыруны тәмин итә;

- жирле халык сәнгать иҗатын үстерү өчен шартлар тудыра, жирлектә халык сәнгать һөнәрләрен саклап калу, торгызу һәм үстерү шартлары тудыра;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларның эчтәлеген тәмин итә;

- жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләр чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

11) жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә;

- жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны тәэмин итә, Поселение Советы карарлары нигезендә

12) башка вәкаләтләр:

- жирлек Советы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрле тәэмин итүне гамәлгә ашыра;

- жирлекнең архив фондын булдыруны тәэмин итә;

- үз вәкаләтләрә чикләрендә федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләрне гамәлгә ашыра;

- жирлекнең жирле өһәмияттәге мәсьәләләрән хәл итү максатларында жирлек өчен социаль өһәмиятле эшләрне (шул исәптән кизү торулыкларны) ирекле нигездә башкаруга гражданның жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;

- муниципаль хезмәтләр реестрын төзү һәм алып бару тәртибен билгели;

- жирлекнең жирле өһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләрне, законнарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләрдән тыш, жирлек Советы карарлары белән жирлек Советы яисә жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертә.

2. Жирлекнең башкарма комитеты муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Жирлекнең муниципаль контроль өлкәсендәге башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру. Муниципаль контроль төрләре һәм аларны гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органнары исемлегенә муниципаль берәмлекнең вәкилләкләре органы билгеләнгән тәртиптә алып барыла;

2) жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү, Россия Федерациясе субъектлары башкарма хакимиятенең вәкаләтле органнары тарафыннан раслана торган типовой административ регламентлар нигезендә жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольнең нәтижәлелегенә мониторинг ясауны һәм уздыруны оештыру һәм уздыру, авыл жирлекләрендә жирле үзидарәнең вәкаләтле органнары гамәлгә ашыра торган муниципаль контрольне исәпкә алмаганда, күрсәткечләрән һәм методикасын Россия Федерациясе Хөкүмәте раслый;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Россия Федерациясе субъектларының башка норматив хокукый актларында каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Юридик затларга, индивидуаль эшкуарларга муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга, тикшерүләрне оештыруга һәм уздыруга бәйле мөнәсәбәтләргә карата «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшкуарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрдәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

3. Башкарма комитет жирлекнең жирле өһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге хокукларга ия:

- жирлек музейлары төзүгә;

- жирлектә нотариус булмаган очракта кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кылырга;
- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашырга;
- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәتلәр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итәргә;
- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашырга;
- муниципаль янгын сакчылары төзәргә;
- туризмны үстерү өчен шартлар тудырырга;
- кеше хокукларын тәэмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтергә;
- «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтергә;
- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондының торак урыннарын бирергә;
- жирлек территориясендә яшәүче хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашырырга;
- «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнәндәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашырырга;
- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын, жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм итәргә;
- «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февраләндәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашырырга;
- участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына күрсәтелгән вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү;
- алкоголь, наркотик яки башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын күрергә.

56 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрнең үзара хезмәттәшлеге һәм хәл ителеше нигезләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге тәртибе жирлек советы тарафыннан билгеләнә ала.
2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын уздыру юлы белән йә суд тәртибендә хәл ителә.

VI бүлек. ЖИРЛЕК ҮЗИДАРӘСЕНЕҢ БАШКА ОРГАННАРЫ

57 статья. Жирлекнең контроль-хисап органы

1. Жирлекнең контроль-хисап органы вәкаләтләрен «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең контроль-хисап палатасы башкара торган даими эшләүче, финанс контроле коллегияль органы булып тора.

2. «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең контроль-хисап палатасын оештыру һәм аларның эшчәнлек тәртибе, вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы, Россия Федерациясенең башка федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары, әлеге Устав, Татарстан Республикасы Кама Тамагы районы» муниципаль берәмлеге Советы тарафыннан расланган Контроль-хисап палатасы турында нигезләмә, башка муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнары эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

VII бүлек. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТ УЗУ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘУ

58 статья. Гомуми нигезләмәләр

1. Муниципаль хезмәт - хезмәт шартнамәсе (контракты) тәзү юлы белән биләнә торган муниципаль хезмәт вазыйфаларында даими нигездә гамәлгә ашырыла торган гражданның һөнәри эшчәнлеге.

2. Муниципаль хезмәт вазыйфалары Татарстан Республикасы законы белән раслана торган Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестры нигезендә муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

3. Муниципаль хезмәтне финанслау жирлек бюджеты акчалары исәбеннән башкарыла.

4. Россия Федерациясе дәүләт телен белгән гражданны муниципаль хезмәттә тигез файдалана алалар һәм аны жөнәсенә, расасына, милләтенә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, яшәү урынына, дингә мөнәсәбәтенә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эшлекле сыйфатларына бәйлә булмаган башка шартларга тигез хокукы.

Муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен кирәкле һөнәри белем дәрәжәсенә, муниципаль хезмәт стажына яисә белгечлек, әзерлек юнәлеше буенча эш стажына карата квалификация таләпләре муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен типлаштырылган квалификация таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы законы белән муниципаль хезмәт вазыйфалары классификациясе нигезендә билгеләнә торган муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

Вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәкле белемнәргә һәм күнекмәләргә карата квалификация таләпләре, муниципаль хезмәткәрнең һөнәри хезмәт эшчәнлегенә өлкәсенә һәм төренә карап, аның вазыйфаи инструкциясе белән билгеләнә. Муниципаль хезмәткәрнең вазыйфаи инструкциясендә шулай ук белгечлеккә, әзерлек юнәлешенә карата квалификация таләпләре дә каралырга мөмкин.

59 статья. Муниципаль хезмәт вазыйфасы

1. Муниципаль хезмәт вазыйфасы - әлеге Устав нигезендә барлыкка килә торган жирлекнең жирле үзидарә органындагы вазыйфа, жирле үзидарә органының яисә

муниципаль вазыйфаны биләүче затның вәкаләтләрен үтәүне тәэмин итү буенча билгеләнгән түгәрәк белән.

60 статья. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, муниципаль хезмәткәр

1. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар - жирлек депутатлары, жирлекнең сайланулы жирле үзидарә органнары әгъзалары, жирлек Советы карары белән расланган исемлек нигезендә жирлек жирле үзидарә органнарының сайланулы вазыйфаи затлары.

2. Муниципаль хезмәткәр федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә башкаручы граждандар, муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча жирлек бюджеты акчалары исәбеннән түләнгән торган акчалата хезмәт вазыйфаларын үтәүче граждандар була.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген техник яктан тәэмин итү вазыйфаларын башкаручы затлар муниципаль хезмәт вазыйфаларын башкармыйлар һәм муниципаль хезмәткәрләр булып тормыйлар.

61 статья. Муниципаль хезмәткәрнең хокуклары һәм бурычлары

1. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә хокуклы:

1) аның муниципаль хезмәтнең биләгән вазыйфасы буенча хокукларын һәм бурычларын билгеләүче документлар, вазыйфаи бурычларын үтәүнең сыйфатын бәяләү критерийлары һәм хезмәт буенча алга китү шартлары белән танышу;

2) вазыйфаи бурычларны башкару өчен кирәкле оештыру-техник шартларны тәэмин итү;

3) хезмәт өчен түләү һәм хезмәт законнары, муниципаль хезмәт турындагы законнар һәм хезмәт шартнамәсе (контракт) нигезендә башка түләүләр;

4) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәрен һәм эш көне булмаган бәйрәм көннәрен бирү, шулай ук еллык түләүле отпускны тәэмин итә торган ял;

5) билгеләнгән тәртиптә вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәкле мәгълүматны һәм материалларны алу, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органы эшчәнлеген камилләштерү турында тәкъдимнәр кертүгә;

6) муниципаль хезмәтнең вакантлы вазыйфасын биләүгә конкурста үз инициативасы белән катнашу;

7) муниципаль хокукый акт нигезендә жирлек бюджет акчалары исәбеннән өстәмә һөнәри белем алу;

8) үзенең шәхси мәгълүматларын яклау;

9) үз эшенең барлык материаллары, һөнәри эшчәнлекләре турында чакыртып алулар һәм аларны шәхси эшенә керткәнче башка документлар белән танышу, шулай ук аның язма аңлатмаларын шәхси эшенә беркетеп кую;

10) берләшмә, һөнәри берлекләр төзү хокукын да керттеп, үз хокукларын, социаль-икътисадый һәм һөнәри мәнфәгатьләрен яклау өчен;

11) хезмәт законнары нигезендә индивидуаль хезмәт бәхәсләрен карау, муниципаль хезмәттә үз хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау, аларның бозуларына карата судка шикаять белдерүне дә керттеп;

12) Россия Федерациясә законнары нигезендә пенсия белән тәэмин итү.

2. Муниципаль хезмәткәр, контракт буенча жирле администрация башлыгы вазыйфасын биләүче муниципаль хезмәткәрдән гайре, яллаучы вәкиленә (эш бирүче) алдан язма рәвештә башка түләүле эшне башкарырга хокуклы, әгәр бу мәнфәгатьләр конфликтна китермәсә һәм «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаса, ул башка түләүле эшне башкарырга хокуклы.

3. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә бурычлы:

1) Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларын, конституцияне (уставларны), законнарны һәм Россия Федерациясе субъектларының башка норматив хокукый актларын, муниципаль берәмлек уставын һәм башка муниципаль хокукый актларны үтәргә һәм аларның үтәлешен тәэмин итәргә;

2) вазыйфаи инструкция нигезендә вазыйфаи бурычларны башкарырга;

3) вазыйфаи бурычларын үтәгәндә расага, милләтенә, теленә, дингә һәм башка шартларга бәйсез рәвештә кеше һәм гражданның хокукларын, ирекләрен һәм законлы мәнфәгатьләрен, шулай ук оешмаларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен үтәргә;

4) жирле үзидарә органында билгеләнгән эчке хезмәт тәртибе, вазыйфаи инструкция кагыйдәләрен, хезмәт мәгълүматы белән эшләр тәртибен үтәргә;

5) вазыйфаи бурычларны тиешенчә үтәү өчен кирәкле квалификация дәрәжәсен сакларга;

6) дәүләт серен һәм федераль законнар белән саклана торган башка серне тәшкит итүче белешмәләрен, шулай ук вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә мәгълүм булган белешмәләрен, шул исәптән гражданның шәхси тормышына һәм сәламәтлегенә кагылышлы яисә аларның намусына һәм абруена кагылышлы белешмәләрен фаш итмәскә;

7) дәүләт һәм муниципаль мөлкәтне, шул исәптән аңа вазыйфаи бурычларны башкару өчен бирелгән мөлкәтне сакларга;

8) үз гаиләсенә үзе һәм әгъзалары турында Россия Федерациясе законнарында каралган белешмәләрен билгеләнгән тәртиптә тапшырырга;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату турында яллаучы (эш бирүчегә) вәкиленә (чит ил гражданлыгы) Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы (подданствосы) хәбәр итәргә, аның нигезендә чит ил гражданы муниципаль хезмәттә булырга хокуклы, муниципаль хезмәткәргә бу турыда билгеле булган көнне, әмма Россия Федерациясе гражданлыгы йә чит ил гражданлыгы (подданствосы) туктатылган көннән алып биш эш көненнән дә соңга калмыйча, аның нигезендә чит ил гражданы муниципаль хезмәттә булырга хокуклы;

10) чит дәүләтнең гражданлыгын (подданствосын) сатып алу турында яки чит дәүләт территориясендә гражданның даими яшәү хокукын раслый торган, бу хакта муниципаль хезмәткәргә билгеле булган көндә, әмма чит дәүләт гражданлыгы (подданствосы) алынган көннән алып биш эш көненнән дә соңга калмыйча, гражданның чит ил территориясендә яшәү хокукын яисә граждан даими яшәү хокукын раслый торган башка документ алганнан соң, яллаучының (эш бирүчегә) вәкиленә (эш бирүчегә) язма рәвештә хәбәр итәргә;

11) әлеге Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләрен үтәргә, йөкләмәләрен үтәргә, тьюларны бозмаска;

12) вазыйфаи бурычларын үтәгәндә мәнфәгатьләр конфликтна китерергә мөмкин булган шәхси кызыксыну турында яллаучы (эш бирүче) вәкиленә язма рәвештә хәбәр итәргә һәм мондый конфликтны булдырмау чараларын күрергә. Муниципаль хезмәткәр үзенә бирелгән хокуксыз йөкләмәне үтәргә хокуксыз. Тиешле житәкчедән муниципаль хезмәткәр фикеренчә, хокуксыз булган йөкләмәне алганда, муниципаль хезмәткәр, йөкләмә биргән житәкчегә, Россия Федерациясенә федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары, Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актлары нигезләмәләре күрсәтелеп, әлеге йөкләмәне үтәгәндә бозылырга мөмкин булган муниципаль хокукый актлар нигезләмәләрен күрсәтеп, әлеге йөкләмәнең хокуксызлыгын нигезләүне язма рәвештә тапшырырга тиеш. Әлеге йөкләмәнең житәкчесе язма рәвештә раслаган очракта, муниципаль хезмәткәр аны үтәүдән баш тартырга тиеш. Муниципаль хезмәткәрнең хокуксыз йөкләмәсен үтәгән һәм әлеге йөкләмәне биргән очракта, житәкче Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплы була.

62 статья. Муниципаль хезмәткәргә бирелә торган гарантияләр

1. Муниципаль хезмәткәргә түбәндәгеләр гарантияләне:

1) вазыйфаи инструкция нигезендә аның вазыйфаи бурычларын үтәвен тәэмин итә торган эш шартлары;

2) акчалата керемне үз вакытында һәм тулы күләмдә алуға хокук;

3) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәрен һәм эш көне булмаган бәйрәм көннәрен бирү, шулай ук еллык түләүле отпускны тәэмин итә торган ял;

4) муниципаль хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына медицина хезмәте күрсәтү, шул исәптән муниципаль хезмәткәр пенсиягә чыкканнан соң;

5) тиешле еллар эшлэгән өчен һәм инвалидлыкка бәйле рәвештә пенсия белән тәэмин итү, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең гаилә әгъзаларын вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә вафат булган очракта пенсия белән тәэмин итү;

6) вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәрнең сәламәтлегенә һәм мөлкәтенә зыян китерү очрагына мәжбүри дәүләт иминләштерүе;

7) муниципаль хезмәткәр муниципаль хезмәт узган вакытта яисә аны туктатканнан соң авыру очрагында яисә хезмәткә сәләтне югалткан очракта, әмма ул вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә барлыкка килгән мәжбүри дәүләт социаль иминиятләштерүе;

8) федераль законнарда билгеләнгән очрактарда, тәртиптә һәм шартларда аның вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәрне һәм аның гаилә әгъзаларын көчләүдән, янаулардан һәм башка хокук булмаган гамәлләрдән яклау.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органы бетерелүгә йә жирлекнең жирле үзидарә органы хезмәткәрләре штаты кыскаруга бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәрләр белән хезмәт килешүе өзәлгәндә, муниципаль хезмәткәргә, оешма бетерелүгә йә оешма хезмәткәрләре штаты кыскартылуға бәйле рәвештә хезмәткәрләр эштән азат ителгән очракта, хезмәткәрләр өчен хезмәт законнарында билгеләнгән гарантияләр бирелә.

3. Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль хезмәткәрләргә өстәмә гарантияләр бирелергә мөмкин.

63 статья. Муниципаль хезмәткәрнең дисциплина җаваплылыгы

1. Дисциплинар гамәл кылган өчен - муниципаль хезмәткәрләргә аның өстенә йөкләнгән хезмәт бурычларын үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен - яллаучы (эш бирүче) вәкиле түбәндәге дисциплинар түләтүләр кулланырга хокуклы:

1) кисәтү;

2) шәлтә;

3) муниципаль хезмәттән тиешле нигезләрдә эштән азат итү.

2. Дисциплинар гаеп эшлэгән муниципаль хезмәткәр вакытлыча (ләкин бер айдан да артык түгел), аның дисциплинар җаваплылыгы турындагы мәсьәләне хәл итүгә кадәр, хезмәт бурычларын үтәүдән акчалата түләүне саклап калу белән читләштерелергә мөмкин. Муниципаль хезмәткәрне вазыйфаи бурычларын үтәүдән читләштерү бу очракта муниципаль хокукый акт белән башкарыла.

3. дисциплинар түләтүләргә куллану һәм бетерү тәртибе, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очрактардан тыш, хезмәт законнары белән билгеләнә.

VIII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӨНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛИК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

64 статья. Юридик зат хокукларына ия жирлекнең жирле үзидарә органнары

Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән жирлек Советына һәм жирлекнең башкарма комитетына бирелә.

65 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, юридик затлар буларак

1. Жирлек исемненән милек һәм башка хокуклар һәм бурычлар сатып алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга жирлек башлыгы мөмкин.

2. Жирлек Советы, жирлекнең башкарма комитеты идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып тора һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркөвенә алынырга тиеш.

66 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тоту чыгымнарын финанслау бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

IX бүлек ДЕПУТАТЛАРГА, ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗИФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

67 статья. даими нигездә эшләүче жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары һәм жирлекнең башка вазыйфайи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

Даими нигездә эшләүче жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары һәм жирлекнең башка вазыйфайи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, Татарстан Республикасында жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфайи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә билгеләнә.

68 статья. Жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре,
Жирлек башлыклары

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының, жинаять яисә административ җаваплылыкка тартылган хокукларын гарантияләү, тоткарлау, кулга алу, тентү, сорау алу, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылу, шулай ук алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт урыны депутатларына, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына карата оператив-эзләнү чараларын үткөргәндә, алар тарафыннан кулланыла торган элемент чараларын исәпкә алганда федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты күрсәтелгән фикер, тавыш биргәндә күрсәтелгән позиция, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, әйтелгән фикерләре, позициясе өчен жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты, жирлек башлыгы тарафыннан халык алдында кимсетүләр, яла ягу яки федераль законда каралган башка хокук бозулар кылган очракларга кагылмый.

X бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

69 статья. Жирле органнарның һәм вазыйфаи затларның җаваплылыгы
Жирлек үзидарә

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кануннар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы булалар.

Гражданны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарларга, жирле үзидарә органнарының һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затларының карарларына һәм гамәлләренә (гамәл кылмавына) карата законда билгеләнгән тәртиптә судка яисә арбитраж судка шикаять бирелергә мөмкин.

70 статья. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында җаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының, жирлек халкының, җаваплылыгы аны сайлаган жирлек халкының ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, әлеге Уставта каралган нигезләрдә һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

71 статья. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы җаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыгының дәүләт алдындагы җаваплылыгы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләре тиешенчә гамәлгә ашырылмаган очракта, тиешле суд карары нигезендә башлана. [kodeks://link/d?nd=9004937&prevdoc=543282598](https://kodeks.ru/links/nd=9004937&prevdoc=543282598) [kodeks://link/d?nd=917001793&prevdoc=543282598](https://kodeks.ru/links/nd=917001793&prevdoc=543282598)

2. Жирлек Советының нигез һәм аны тарату тәртибе, жирлек башлыгын вазыйфасыннан ваз кичү һәм отставкага чыгару тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

72 статья. Физик һәм юридик затлар алдында жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Физик һәм юридик затлар алдында жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының җаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

73 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә ышанычны югалткан очракта эштән азат ителергә (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш:

1) яклар арасындагы конфликтны булдырмау һәм (яисә) жайга салу чараларын затның күрмәве;

2) әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең)

һәм балигь булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре хакында белешмәләрне тапшырмау яисә белә торып дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшыру;

3) федераль законда билгеләнгән очрактардан тыш, затның коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) эшқуарлык эшчәнлеген башқару;

5) әгәр Россия Федерациясенә халықара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башқасы каралмаган булса, затның идарә органнары, попечительлар яисә күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренә башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтна китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышанычын югалтуга бәйлә рәвештә эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләүче зат муниципаль вазыйфаны танымаган очракта, яқлар аңа буйсынган зат булган мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яисә) җайга салу чаралары.

3. Коррупциячел хокук бозу кылган өчен ышанычны югалтуга бәйлә рәвештә муниципаль вазыйфаны биләүче затка карата куллану, эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү) рәвешендә түләүләр турында белешмәләр җирле үзидарә органы тарафыннан ярты җирлек кертелә, анда бу зат тиешле вазыйфаны биләгән, ышаныч югалтуга бәйлә рәвештә эштән чыгарылган затлар реестрына «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәдә 273-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясында каралган ышанычны югалтуга бәйлә рәвештә эштән азат ителгән затлар реестрына кертелә.

XI бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКЛАРЫ

74 статья. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) җирлек уставы, җирле референдумда (гражданныр җыенында) кабул ителгән хокукий актлар;

2) җирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) әлеге Уставта каралган җирлек башлығының, җирлек башқарма комитетының һәм җирле үзидарәнең башка органнарының һәм җирле үзидарәнең вазыйфаи затларының хокукий актлары.

2. Жирлек уставы һәм җирле референдумда (гражданныр җыенында) кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм җирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм җирле референдумда (гражданныр җыенында) кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирлек советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге җирлек уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча җирлек территориясендә башқару өчен мәҗбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, җирлек башлығын отставкага чыгару турында карар, шулай ук җирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, җирлек уставы белән кертелгән башка мәсьәләләр буенча карар кабул итә. Жирлек Советы карарлары, җирлек территориясендә үтәү өчен мәҗбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәдә 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән башқасы билгеләнмәгән булса, җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә. Жирлек

башлыгы жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкарган очракта, жирлек башлыгының тавышы жирлек Советы карарларын кабул иткәндә жирлек Советы депутаты тавышы буларак исәпкә алына.

4. Жирлек башлыгы жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен яки жирлек башкарма комитетының әлеге статьяның 6 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләр буенча карарын һәм күрсәтмәсен үтөгән очракта, жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча әлеге жирлек Уставында һәм жирлек Советы карарларында билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә, жирлек башлыгы жирлек Башкарма комитеты башлыгының вәкаләтләрен башкарган очракта, жирлек Советы карарын һәм күрсәтмәсен бастырып чыгара. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге жирлек Уставы компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

5. Жирлек Советы рәисе жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара, жирлек Советы карарларына кул куя.

6. Жирлек башлыгы федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, әлеге жирлек Уставында, жирлек Советының норматив хокукый актларында билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча башкарма комитетның карарларын, шулай ук жирлек башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләрен чыгара.

7. Муниципаль хокукый актлар Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарда, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законга, башка федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларына каршы килмәскә тиеш.

8. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешмаларның, жирлекнең жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

75 статья. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры жирле референдумда (гражданның җыенында) белдерелгән гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән хәл ителә.

2. Әгәр жирлек халкын турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен муниципаль хокукый актны кабул итү (бастырып чыгару) өстәмә таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән актны кабул итү керә торган жирлек Советы яисә жирлек башлыгы референдумда кабул ителгән карар үз көченә керткән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый актны өзәрләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан арта алмый.

3. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу өчен нигез булып тора.

76 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукий актлар чыгаралар:

1) Жирлек Советы - жирлек Советы карарлары;

2) Жирлек башлыгы - жирлек башлыгының карарлары һәм күрсәтмәләре, жирлек Советы карарлары һәм күрсәтмәләре, жирлек башкарма комитеты карарлары һәм күрсәтмәләре.

2. Жирлек жирле үзидарәсенә башка вазыйфаи затлары әлеге Устав, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль хокукий актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

77 статья. Муниципаль хокукий актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукий актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге прокуроры, шулай ук аны алып бару мәсьәләләре буенча контроль-хисап органы тарафыннан кертеләргә мөмкин.

2. Муниципаль хокукий актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлү торган документларның исемлеге һәм формасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Жирлекләренә эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен яңа таләпләр билгели торган яисә муниципаль норматив хокукий актларда элек каралган мәжбүри таләпләренә үзгәртә торган муниципаль хокукий актлары проектлары, инвестиция эшчәнлеге субъектлары өчен бурычлар, тиешле муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасы законы нигезендә билгеләнгән тәртиптә жайга салу йогынтысы бәяләнәргә мөмкин, моңа түбәндәгеләр керми:

1) жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүче, үзгәртүче, туктатып торучы, юкка чыгаручы норматив хокукий актлары проектлары;

2) жирлек Советының бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган норматив хокукий актлары проектлары.

3) гадәттән тыш хәлләр режимы гамәлдә булган чорда табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләренә бетерү максатларында эшләнгән норматив хокукий актлар проектларына.

4. Муниципаль норматив хокукий актлар проектларының жайга салу йогынтысын бәяләү эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен артык бурычлар, тыюлар һәм чикләүләр кертә торган яисә аларны кертүгә этәрә торган нигезләмәләренә, шулай ук эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектларының һәм жирле бюджетларның нигезләнмәгән чыгымнары барлыкка килүгә ярдәм итә торган нигезләмәләренә ачыклау максатларында уздырыла.

78 статья. Жирлек Советының хокукий актлары

1. Жирлек советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, жирлек уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә башкару өчен мәжбүри булган кагыйдәләрен билгели торган карарлар, жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав тарафыннан үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрен билгели торган

карарлар жирлек Советы депутатларының билгелэнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм бетерүне, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек башлыгы инициативасы белән генә яисә аның бәяләмәсе булганда гына жирлек Советы каравына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә аларга жирлек Советы Регламентында билгелэнгән тәртиптә утыз көн эчендә жирлек Советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы аларны кабул иткән көннән алып өч көн эчендә кул куя һәм әлеге Устав билгеләгән тәртиптә халыкка житкерелә.

79 статья. Жирлек башлыгының хокукый актлары

Жирлек башлыгы үзенең законнар, әлеге жирлек уставы, жирлек Советы карарлары белән билгелэнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карар һәм күрсәтмәләр, шулай ук жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча карарлар һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр, шулай ук жирлек башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге жирлек Уставы компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара.

80 статья. Муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, кануннар яисә карар белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә. Жирлек Советының жирлек Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары федераль законда, әлеге Уставта билгелэнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актлар үзләре тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларны имзалаган көннән үз көченә керә.

3. кеше һәм граждән хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган, гамәлгә куючысы жирлек булган оешмаларның хокукый статусын билгели торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актны имзалаган вазыйфаи затның исеме булырга тиеш.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турындагы, хисап турындагы, аның үтәләше турындагы, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы карарлары, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек башлыгы кабул иткән башка норматив хокукый актлар, федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, аларга имза салынган көннән алып жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Шулай ук муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек башлыгын сайлау турында һәм аның урынбасарын сайлау турындагы норматив булмаган хокукый актлар кануннар нигезендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә өлеге Устав нигезендә рәсми рөвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Басып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый акт реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актларны һәм килешүләргә рәсми бастырып чыгару өчен жирлекнең жирле үзидарә органнары «Интернет» челтәре басмасы кулланыла.

9. Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- хокукый акт текстын жирлекнең торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны жирлек советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкының муниципаль хокукый акты тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш;

- муниципаль хокукый актларны «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә (kamskoye-ustye.tatarstan.ru), Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында (pravo.tatarstan.ru) «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар» Россия Юстиция министрлыгы порталында (<http://pravo-minjust.ru>, <http://pravo-минюст.рф>, «Интернет» челтәре басмасы буларак теркәлү: ЭЛ № ФС77-72471 от 05.03.2018).<http://pravo-minjust.ru>

10. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданның жыенында) кабул ителгән хокукый актлар рөвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

81 статья. Муниципаль хокукый актларны бетерү һәм аларның гамәлдә булуын туктатып тору

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы жирлекнең жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан туктатылырга мөмкин, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән йә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затларының вәкаләтләре исемлегә үзгәргән очракта, аларның вәкаләтләренә муниципаль хокукый акты гамәлдән чыгару яки туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән; шулай ук суд тарафыннан, шулай ук жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә, - Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнары тарафыннан бирелгән.

2. Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукый актың гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирлекнең вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең эшкарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле биргән

очракта кичекмәстән туктатылып тора. Кабул ителгән күрсәтмәне башкару турында жирлек башкарма комитеты яисә жирлек жирле үзидарәсенәң вазыйфай затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә - өч көн эчендә, ә жирлек Советы алар карар кабул иткән көннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

3. Жирлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасының яңа законы үз көченә кәргәнче гамәлдә булмаган жирлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасы законы карары буенча тану суд карары закон көченә кәргәнче кабул ителгән жирлекнең муниципаль хокукий актларын суд тәртибендә гамәлгә яраксыз дип тану яисә әлегә муниципаль хокукий актларны юкка чыгару өчен нигез була алмый.

ХII бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ИГЪТИСАДЫЙ НИГЕЗЛӘРЕ

82 статья. Жирлекнең игътисадый нигезләре

Жирлекнең игътисадый нигезен жирлекнең муниципаль милегә, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

83 статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлек милкәндә булырга мөмкин:

1) жирлек уставында билгеләнгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрақларда, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарының аларга «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өләшәндә каралган тәртиптә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) жирлек Советының норматив хокукий актлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсе вазыйфай затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;

5) 14 статьяның 3 һәм 4 өләшләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясындагы 1 һәм 1 өләшләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Жирлекнең әлегә статьяның 1 өләше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очрақта, күрсәтелгән мөлкәт мөлкәтне үзгәртәргә (мөлкәтнең максатчан билгеләнәшен үзгәртәргә) яисә читләштерәргә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

84 статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирлек жирле үзидарә

органнарының норматив хокукый актлары нигезендә, жирлек исемнен муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр. [kodeks://link/d?nd=9004937&prevdoc=543282598](https://kodeks.ru/link/d?nd=9004937&prevdoc=543282598)

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

85 статья. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәтне файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр жирлек бюджетына керә.

86 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек әлеге Устав билгеләгән үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзүгә, үзгәртеп корырга һәм бетерергә, жирле өһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләренә гамәлгә ашыру өчен кирәкле хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән муниципаль оешмалар төзүдә катнашырга хокуклы. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирлекнең вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Гамәлгә куючының, жирлекнең функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең максатларын, шартларын һәм эшчәнлек тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, үз вазыйфасына билгеләп куя һәм әлеге предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең житәкчеләрен вазыйфасыннан азат итә, аларның эшчәнлеге турында жирлек Уставында каралган тәртиптә хисапларны тыңлый

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исемнен муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидия белән жавап бирәләр һәм аларны федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә үтәүне тәэмин итәләр.

87 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XIII бүлек НИГЕЗЛӘРНЕҢ ФИНАНСОВАСЫ

88 статья. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль хокукый акты формасында эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юллана торган керемнәр һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан аларга федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә алар нигезендә кабул ителә торган башка норматив хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәләше турындагы хисапларны тапшыра.

89 статья. Инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс ягыннан һәм башкача тәмин итү

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 26.1 статьясында каралган инициативалы проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тәмин итү чыганагы булып шәһәр жирлегенә тиешле чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында Татарстан Республикасы бюджетыннан инициатив түләүләр һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләмнән исәпкә алып төзелә торган инициатив проектларны гамәлгә ашыруга жирле бюджет турындагы карар белән каралган бюджет ассигнованиеләре тора.

2. Инициатив түләүләр дигәндә, конкрет инициативалы проектларны гамәлгә ашыру максатларында Россия Федерациясә законнары нигезендә ирекле нигездә түләне торган һәм Россия Федерациясә Бюджет кодексы нигезендә жирле бюджетка күчерелә торган гражданның, индивидуаль эшкуарларның һәм төзелгән юридик затларның акчалары аңлашыла.

3. Инициатив проект гамәлгә ашырылмаган очракта, инициатив түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициатив проектны гамәлгә ашыру йомгаклары буенча инициатив проектны гамәлгә ашыру максатларында файдаланылмаган инициатив түләүләрнең калган өлеше барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиешле инициатив түләүләр суммаларын исәпләү һәм кире кайтару тәртибе шәһәр жирлеге Советы карары белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук кызыксынган затларның ихтыяры һәм (яисә) хезмәт катнашуы рәвешендә дә тәмин ителергә мөмкин.

90 статья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен тикшерү жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясә Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының жирлек бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәләше турында еллык отчеты, жирлек бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре саны турында квартал

саен бирелә торган белешмәләр, аларны акчалата тотуга факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Жирлек бюджеты проекты өч елга төзелә һәм раслана (чираттагы финанс елы һәм план чоры).

4. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин итү максатларында жирлекнең социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән жирлекнең башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты түзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Федераль Собраниеһенә Россия Федерациясе Президенты юлламасы нигезләмәләре;

Татарстан Республикасы Дәүләт Советына Рәис юлламасы;

бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

социаль-икътисадый үсеш фаразы;

озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);

муниципаль программаларда (муниципаль программалар проектларында, күрсәтелгән программалар проектларында).

7. Жирлек бюджеты турындагы карарда чираттагы финанс елына һәм план чорына «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлеге бюджетының төп характеристикалары булырга тиеш, аларга жирлек бюджеты керемнәренең гомуми күләме, жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләме, жирлек бюджеты кытлыгы керә, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексында билгеләнгән башка күрсәткечләр керә.

8. Жирлек бюджеты турындагы карар белән түбәндәгеләр раслана:

- жирлек бюджеты керемнәренең баш администраторлары исемлеге;

- жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакларының баш администраторлары исемлеге;

- чыгым төрләренең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләренә) йә чыгымнарның төрләре классификациясенә чираттагы финанс елына һәм план чорына, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы Бюджет кодексында, муниципаль жирлек хокукый актында билгеләнгән очрактарда бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, максатчан статьялары, төркемнәре һәм төркемнәре (төркемнәре) буенча, чыгымнар төрләре классификациясенә чыгымнар төрләре классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре һәм бүлекчәләре буенча, чыгымнарның максатчан юнәлешләре төркемнәре һәм (яисә) буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- чираттагы финанс елына һәм план чорының беренче елына жирлек бюджетын раслаган очракта, жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә 2,5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган

бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елында жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган жирлек бюджеты чыгымнарын исәпкә алмыйча) расланган (жирлек бюджеты чыгымнарын исәпкә алмыйча);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;

- елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елыннан һәм ел саен килүче муниципаль эчке бурычның югары чиге

- план чорын, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиген күрсәтеп;

- тиешенчә Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы Бюджет кодексында, жирлек Советының муниципаль хокукый актында билгеләнгән жирлек бюджетының башка күрсәткечләре.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Жирлек бюджеты турында карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына расланган бюджет күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

10. Жирлек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек Советына түбәндәгеләр тапшырыла:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елының узган чорында жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә якынча йомгаклар һәм агымдагы финанс елында жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә көтелгән нәтижәләре;

- жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына социаль-икътисадый үсеш фаразы;

- төп характеристикаларны фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең берләштерелгән бюджеты кытлыгы (профициты);

- жирлек бюджеты проектына аңлатма;

- бюджетара трансфертларны бүлүнең методикалары (методикалары проектлары) һәм исәпләре;

- муниципаль эчке бурычның югары чиге һәм (яисә) муниципаль тышкы бурычның югары чиге, елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елыннан һәм план чорының елдан-ел артуыннан килүче (чираттагы финанс елы) торышы буенча;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

- Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәре чыганакалары реестрлары;

- башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карар проектында бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасы булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектына кушымталар составына кертелә.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм

Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

12. Жирлекнең башкарма комитеты чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проектын әлеге елның 15 ноябринән дә соңга калмыйча жирлек Советы каравына кертә.

13. Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясы нигезендә күрсәткеләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

14. Жирлек бюджеты турындагы карар, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм 31 декабрьгә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының балансылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурычның дефициты, күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасы законнарының һәм федераль законнарның үтөлешен тәэмин итә.

16. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенәң бюджет законнары, салымнар һәм җыемнар турындагы законнар һәм башка мәҗбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

17. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

18. Дәүләт хакимиятенәң федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрактан тыш, рәхсәт ителми.

19. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

91 статья. Муниципаль ихтыяҗларны тәэмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяҗларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяҗларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында» 2014 елның 05 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенәң башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяҗларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлекнең жирле бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

92 статья. Жирлек гражданның үзара салым акчалары

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен башкарыла торган түләүләргә аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме муниципаль берәмлек составына керүче һәм жирлек составына керүче гражданның гомуми санының (торак пунктның яисә аның территориясенәң бер өлешенәң) 30 процентыннан артмаган һәм түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категорияләреннән тыш, муниципаль берәмлек (торак пунктның яисә аның территориясенәң бер өлеше) халкы өчен абсолют зурлыкта тигез дип билгеләнә.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның бер тапкыр бирелә торган түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләргә жирле референдумда хәл ителә, ә

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенәң 4.1 пунктында, гражданның җыенында каралган очрақларда.

3. Жирле референдум гражданның бер тапкыр түләне торган түләүләрен җыю турында карары басылып чыкканнан соң, жирлек башкарма комитеты:

- гражданның үзара салым акчаларын туплау өчен жирлек (муниципаль район) территориясендә урнашкан Россия Банкі учреждениесендә махсус счет ача;
- референдум карарында каралган эшләргә үтәүне оештыра һәм әлегә карарда каралган тәртіптә жирлек халқы алдында аларның үтәләше турында хисап тотат.

4. Гражданның үзара салым акчалары жирлек бюджетының үз керемнәренә керә.

93 статья. Жирлекнең муниципаль алынмалары

1. Жирлек муниципаль алынмаларны, шул исәптән муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә чыгару юлы белән, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм әлегә уставы нигезендә гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Жирлек исемнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукы Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлекнең башкарма комитетына карый.

94 статья. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлегә һәм чыгымнарның бирелгәнлегә нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәләшенә касса хезмәтә күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртіптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетын үтәү жирлекнең җыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

95 статья. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык.

2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының җыелма бюджет хисабы нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек бюджетының үтәләше турында еллык хисап жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек бюджетының үтәләше турындагы еллык хисап аны жирлек Советына тәкъдим иткәнчә тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджетының үтәләше турындагы еллык хисапка бәяләмә бирүне үз эченә ала.

Жирлек бюджетының үтәләше турында еллык хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексының һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексының таләпләрен үтәп һәм федераль законнарда билгеләнгән үзенчәлекләргә исәпкә алып, жирлек Советының яисә жирлек Советының контроль-хисап органы тарафыннан жирлек Советының билгеләнгән тәртіптә гамәлгә ашырыла.

5. Жирлекнең башкарма комитеты аңа ағымдагы финанс елның 1 апреленнән дә соңга калмыйча бәяләмә әзерләү өчен жирлек бюджетының үтәләше турында хисап бирә. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапка бәяләмә әзерләү бюджет

акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә бер үк вакытта жирлекнең башкарма комитетына юллама белән финанс контроле органы тарафыннан бирелә.

7. Ел саен, агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча, жирлек башкарма комитеты хисап финанс елы өчен жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык отчетны жирлек Советына тапшыра, жирлек бюджетының үтөлеше турында хисап финанс елы, башка бюджет хисабы проекты һәм Россия Федерациясенә бюджет законнарында каралган башка документлар кушымтасы белән жирлек бюджетының үтөлеше турында жирлек Советының еллык хисабын тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап кире кагылган очракта, ул күрсәткечләрне дәрәс чагылдырмау яисә тулысынча кире кагу фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокка кабат тапшыру өчен кайта.

9. Жирлек бюджетының үтөлеше турындагы карар, жирлек бюджетының керемнәренә, чыгымнарының һәм дефицитының гомуми суммасын күрсәтеп, жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтөлеше турында хисап раслый.

Хисап финанс елында жирлек бюджетының үтөлеше турында жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча бюджет керемнәре;

тиешле бюджет чыгымнарының ведомство структурасы буенча бюджет чыгымнары;

бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет чыгымнары;

бюджетлар кытлыкларын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары.

96 статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен, физик затларга жирлек бюджетыннан башка түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләрен һәм йөкләмәләрен, шулай ук муниципаль контрактлар, бюджеттан акчалар бирү турында шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне җайга сала торган хокукый актлар нигезләмәләрен үтәүне тәэмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм аннан соңгы финанс контроленә бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле жирлекнең контроль-хисап органының контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә эчке муниципаль финанс контроле жирлекнең башкарма комитеты органнары булган муниципаль финанс контроле органнарының контроль эшчәнлегенә булып тора.

4. Беренчел контроль Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларын үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм кисәтү максатларында гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнең законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисапчылыкның дәрәсләген билгеләү максатларында Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларын үтәү нәтижеләре буенча гамәлгә ашырыла.

XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

97 статья. Жирлек Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары проекты жирлек Советына жирлек жирлеге башлығы, жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектын әзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек Советының жирлек Уставына үзгәрешләр кертү турында карар проекты, жирлек Уставын кабул итү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, жирлек Уставына үзгәрешләр кертү турында карар проекты, күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән карар проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү) белән, жирлек Советының күрсәтелгән карары проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибендә, шулай ук гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртибендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында үзгәртүләр кертү рәвешендә кертелгән очракта, гражданның анда фикер алышу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек уставы проекты буенча, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары буенча жирлек Советы утырышында аларны карау алдыннан әлеге Устав нигезендә ачык тыңлаулар уздырыла, Уставка үзгәрешләр бары тик жирле эһәмияттәге мәсьәләләр Уставында беркетелә торган мәсьәләләренә һәм аларны хәл итү вәкаләтләрен Россия Федерациясе Конституциясенә һәм федераль законнарга туры китерү максатларында кертелә торган очрактан тыш.

98 статья. Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектын карау жирлек Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң, күрсәтелгән проект жирлек башлығы депутатларына, төзәтмәләр кертү өчен хокук ижәт инициативасы хокукына ия башка субъектларга жиберелә.

3. Жирлек уставы, жирлек Советының Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары күпчелек тарафыннан жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлештә кабул ителә.

99 статья. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар

1. Жирлек уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары, алар кабул ителгәннән соң, жирлек башлығы федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт төркөвө өчен муниципаль берәмлекләр уставларын төркөү өлкәсендәге вәкаләтле федераль башкарма хакимият органына жиберелә.

2. Жирлек уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары, аларны дәүләт төркөвенә алганнан соң, рәсми рәвештә

басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) һәм, аларны рәсми бастырып чыгарганнан соң, «Татарстан Республикасы Кама Тамагы муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәгә рәсми сайтында (kamskoey-ustye.tatarstan.ru), Татарстан Республикасының рәсми хокукий мәгълүмат порталында (pravo.tatarstan.ru), «Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының «Россия Федерациясендә норматив хокукий актлар» порталында (<http://pravo-minjust.ru>, <http://pravo-pravo/pravo.vvo.ru>, «Интернет» челтәре басмалары буларак теркәлү: ЭЛ №ФС77-72471, 05.03.2018 Жирлек башлыгы муниципаль берәмлек уставы, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органынан «Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында» 2005 елның 21 июлдәгә 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре уставларының дәүләт реестрына үзгәрешләр кертү хакында белешмәләргә кертү турында хәбәрнамә кәргән көннән алып жиде көн эчендә жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт бастырып чыгарырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Муниципаль берәмлек уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүлешү (муниципаль берәмлек уставын федераль законнарга туры китерү очрактарыннан, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләренең, вәкаләтләренең срогы, тәртибенең үзгәрүеннән тыш) күрсәтелгән үзгәрешләргә һәм муниципаль берәмлек уставына өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

Жирлек Советы депутатларының санын арттыра яисә киметә торган үзгәрешләр, жирлек халкының саны артуга яисә кимүенә бәйле рәвештә, күрсәтелгән үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукий акт кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукий акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелергә мөмкин:

1) Жирлек Советы (гражданның жыены) карары белән жирлек башлыгы кул куйган, Жирлек Советы (гражданның жыены) рәйсе вәкаләтләрен башкаручы;

2) Совет (гражданның жыены) кабул иткән һәм жирлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукий акт. Бу очракта әлеге хокукий актта Совет (гражданның жыены) карарының аны кабул итү турындагы реквизитлары күрсәтелә. Жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр Советның (гражданның жыенының) күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) нормаларын кертү рәхсәт ителми.

5. Жирлек Уставына кертелгән һәм жирлекнең контроль органын булдыруны күздә тоткан үзгәрешләр һәм өстәмәләр әлеге статьяның 2 пунктында каралган тәртиптә үз көченә керә.

6. Жирлек Уставын федераль канунга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законында күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, жирлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү чоры тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт проекты гавами тыңлауларда рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм фикер алышу кирәклеген, аның буенча гражданның тәкъдимнәрен исәпкә алу, жирлек Советы утырышларының чиратлылыгын, мондый муниципаль хокукий акты дәүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

7. Жирлек уставын яңа редакциядә жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт белән кую рәхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа уставы кабул ителә, ә жирлекнең элек гамәлдә булган уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий актлар жирлекнең яңа уставы үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.